

Laurea-ammattikorkeakoulu
Tikkurilan Laurea

”Jos vaan itte on valmis ottaa sitä apua vastaan,
niin kyl ne auttaa”

Asunnottomien nuorten kokemuksia tuetusta asumisesta

Merja Kallinki
Eeva Räsänen
Sosiaaliala
Opinnäytetyö
Marraskuu, 2007

Merja Kallinki & Eeva Räsänen

Asunnottomien nuorten kokemuksia tuetusta asumisesta

Vuosi 2007

Sivumäärä 62+3

Tunnusnumero

Yhteiskunta on panostanut paljon taloudellisia resursseja lastensuojelun uoriin ja asunnottomaksi jääminen vie pohjaa jo pitkään tehdyiltä sosiaalityöltä. Opinnäytetyön tutkimustehtävänä oli etsiä vastauksia siihen, miten tuettua asumista ja poismuuttovaihetta lastensuojelun tukiasunnosta voidaan kehittää ennaltaehkäisemään asunnottomuutta. Opinnäytetyön tavoitteena oli saada tietoa millaista tukea nuoret ovat lastensuojelun tukiasumisen aikana saaneet ja miten tuki on vastannut nuorten tarpeisiin. Tavoitteena oli myös selvittää, ilmeneekö lastensuojelun tukiasunnosta pois muuttovaiheessa sellaisia rakenteita, joilla on vaikutusta nuorten asunnottomuuteen.

Opinnäytetyö on tutkielmatyypinen ja siinä käytettiin kvalitatiivista eli laadullista tutkimusmenetelmää. Haastattelumenetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Tutkielmaa varten haastateltiin viittä nuorta. Kaikki nuoret olivat asuneet lastensuojelun tukiasunnossa jossain asumisuransa vaiheessa. Opinnäytetyön kohderyhmänä olivat nuoret, joilla lastensuojelun tukiasunnossa asuminen ei ole onnistunut tai jotka eivät ole syystä tai toisesta pärjänneet itsenäisessä asumisessa. Haastatellut nuoret olivat iältään 21-25-vuotiaita. Kaikki haastatellut olivat miehiä ja haastatteluhetkellä vailla vakinaista asuntoa. Haastateltavat hankittiin asunnottomien sosiaalitoimiston asiakkaiden joukosta. Opinnäytetyössä oli keskiössä nuorten kokemukset ja heidän näkökulmansa.

Keskeiset tutkimustulokset on esitelty omien otsikoidensa alla, koska tutkimustehtävä on kaksiosainen. Tuettua asumista koskevat keskeiset tulokset on jaoteltu asumisen onnistumista edistäviin ja estäviin tekijöihin. Asumisen onnistumista edistää nuoren valmius vastaanottaa tukea, tuen kohdentuminen nuoren tarpeita vastaavaksi, tieto tuen olemassa olost, taloyhtiönsääntöjen noudattaminen sekä rutiinit ja säännöllinen päivärytmi. Asumisen onnistumista estäviä tekijöitä ovat puolestaan nuoren avuttomuus asioiden hoidossa, päihteiden käyttö ja kyvyttömyys oman kodin rajojen valvontaan. Lastensuojelun jälkihuollon tukiasunnosta poismuuttovaiheessa nuoret tarvitsevat tukea, sillä tutkimustulostemme mukaan muuttovaihe näyttäytyi nuorten näkökulmasta haasteellisena. Tutkimustulostemme mukaan nuoret ovat saaneet muuton järjestelyissä tukea, mutta nuoret tarvitsivat enemmän ohjausta ja neuvontaa asioidensa hoitamiseen.

Tutkimustulosten pohjalta on esitetty kehittämissuhteita tuettua asumista ja pois muuttovaihetta koskien. Tutkimustuloksista nousi esiin se, että nuoret tarvitsevat monenlaista tukea ja neuvontaa asumisessa ja eri elämäntilanteissa. Nuoret tulisivat hyötymään omiin tarpeisiinsa räätälöidyistä asumispalveluista myös jatkossa.

Asiasanat: asunnottomuus, syrjäytyminen, jälkihuolto, tuettu asuminen

Merja Kallinki & Eeva Räsänen

Young homeless and their experiences of supported housing

Year 2007

Pages 62+3

Identification number

Society has greatly invested in child and youth welfare. Therefore, being left homeless damages severely the already gained results of social work. This thesis focused on finding answers, how supported housing provided by child welfare and how moving away from such housing can be developed to prevent future homelessness. One of the thesis objects was to find out what kind of support young people have received while in supported housing and how the support has fulfilled their needs. Another object was to find out, whether there are such structures that have an effect on young people's homelessness, when moving away from supported housing provided by child welfare.

This qualitative study was based on interviews, and all the five young interviewees had lived in supported housing provided by child welfare at some stage of their lives. The target group of the study was young people, who did not succeed in living in supported housing or for some reason did not manage living independently after supported housing. The interviewees were between 21 and 25 years of age. All of them were male and at the time of the interviews, they were without permanent accommodation. The interviewees were selected among the homeless clients of the social services office. The focus of the study was in young persons' experiences and their point of view.

The thesis question had two sections, so the results were also presented under two categories. The key results concerning supported accommodation were divided to contributing and preventing factors of successful accommodation. The contributing factors of successful accommodation consisted of willingness to receive support, getting the information that there is support available, following the housing regulations, and routines and regular daily rhythm. The preventive factors of successful accommodation were helplessness in running one's errands, substance abuse and inability to control one's own living space. When moving away from supported housing provided by child welfare, young people need support, because, according to the study, that is considered the most challenging part. Based on the results of this study, young people received support in arranging the practicalities of their move, but they would require more guidance and advice on how to run their errands after supported housing.

The thesis also includes development proposals based on the research focusing on supported housing and when moving away from supported housing. Based on the study, young people would need several kinds of support and counseling services concerning accommodation and advice in different life situations. Young people would benefit from tailored accommodation services in the future.

Keywords: homelessness, marginalization, after care, supported housing

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO.....	5
2	ASUNNOTTOMUUS – AJANKOHTAINEN ONGELMA.....	6
	2.1 Asunnottomuus pääkaupunkiseudulla.....	6
	2.2 Asunnottomuuden ja kodittomuuden määritelmät	7
	2.3 Nuoret asuntomarkkinoilla.....	9
	2.4 Asunnottomien sosiaalipalvelut.....	10
3	SYRJÄYTYMINEN.....	11
	3.1 Syrjäytymisen määritelmä.....	12
	3.2 Syrjäytymisen tasot.....	13
	3.3 Kumppanina kentällä – yhteistyöohjelma mukana syrjäytymisen ehkäisemistyössä	14
4	JÄLKIHUOLTO	15
	4.1 Tutkimuksia jälkihuollosta	15
	4.2 Jälkihuollon osa-alueet	18
	4.2.1 Suunnittelu.....	18
	4.2.2 Nuoren tukeminen	19
	4.2.3 Lähiverkoston tukeminen	20
	4.2.4 Jälkihuollon arviointi.....	21
5	TUETTU ASUMINEN.....	22
	5.1 Lastensuojelun tukiasuntoon hakeminen	23
	5.2 Tuen muodot lastensuojelun tukiasunnoissa.....	24
6	TUTKIMUSTEHTÄVÄ.....	25
7	TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN.....	26
	7.1 Tutkimusmenetelmä.....	26
	7.2 Aineiston keruu	27
	7.3 Analyysimenetelmä.....	30
	7.4 Tutkimuksen luotettavuus	33
8	TULOKSET.....	35
	8.1 Tuettu asuminen - Nuoren asumisen onnistumista edistäviä tekijöitä.....	36
	8.1.1 Tuen vastaanottovalmius	36
	8.1.2 Tuen kohdentuminen nuoren tarpeita vastaavaksi	37
	8.1.3 Tieto tuen olemassaolosta	40
	8.1.4 Taloyhtiön sääntöjen noudattaminen	41

8.1.5 Rutiinit ja säännöllinen päivärytmi.....	41
8.2 Tuettu asuminen – nuoren asumisen onnistumista estäviä tekijöitä	43
8.2.1 Avuttomuus asioiden hoidossa	43
8.2.2 Päihteiden käyttö	45
8.2.3 Kyvyttömyys oman kodin rajojen valvontaan.....	46
8.2.3.1 ”Kodin turvaaminen”	47
8.2.3.2 Asunnottomien kavereiden asutus	48
8.3 Kehitysehdotuksia tuetusta asumisesta	49
8.4 Lastensuojelun tukiasunnosta poismuutto.....	50
8.4.1 Oman vastuun tunnistaminen	50
8.4.2 Poismuuttovaiheessa saatu tuki.....	51
8.5 Kokemuksia asunnottomien sosiaalitoimistossa asioinnista.....	53
8.6 Kehitysehdotuksia poismuuttovaiheesta	53
9 JOHTOPÄÄTÖKSET	54
LÄHTEET	59
LIITTEET	62
Liite 1 Saatekirje	63
Liite 2 Teemahaastattelurunko.....	64
Liite 3 Tutkimuslupa.....	65

1 JOHDANTO

Voidaanko puhua hyvinvointivaltiosta kun osa suomalaista elää edelleen ilman kotia? Tässä työssä on keskeistä kartoittaa asunnottomuuden marginaaliin ajautumisen syitä ja ennen kaikkea sitä, miten näitä ihmisiä voitaisiin auttaa sosiaalityön menetelmin. Asunnottomuuden marginaalissa elävien joukko on monimuotoistunut ja joukkoon mahtuu yhä enemmän myös naisia ja nuoria. Nuorten asunnottomuus onkin ajankohtainen ja haasteellinen yhteiskunnallinen epäkohta, joka on kärjistynyt etenkin Helsingin ja pääkaupunkiseudun alueella.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on kerätä nuorilta asunnottomilta itseltään heidän kokemuksiinsa pohjautuvaa tietoa asumiseen liittyvistä aiheista. Kertojina ovat lastensuojelun jälkihuollon tukiasunnoissa asuneet nuoret. Jälkihuollon nuorten kokemuksia tuetusta asumisesta on kartoitettu viime vuosina (esim. Kujanpää 2007, Kivistö 2006), mutta tutkittaviksi on valikoitunut useimmiten pärjääviä nuoria. Osalla nuorista asiat eivät kuitenkaan suju yhtä mallikkaasti. Kujanpään (2007, 106) mukaan ”iso kehittämisen ja tutkimuksen alue olisi miten tavoittaa nämä nuoret, kuulla heidän kokemuksiaan ja keksiä heille mielekästä toimintaa”. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena onkin valaista juuri heikommin pärjäävien nuorten kokemuksia ja toiveita tuetusta asumisesta. Lisäksi tavoitteena on selvittää, ilmeneekö sosiaalipalvelusta toiseen siirryttäessä rakenteita, joilla on vaikutusta nuorten asunnottomuuteen.

Opinnäytetyömme aihe nousi Helsingin kaupungin sosiaaliviraston asunnottomien sosiaalipalveluiden nuorisososiaalityöntekijöiden tarpeesta saada lisätietoa siitä, millaisia kokemuksia nuorilla on lastensuojelun jälkihuollon tuetusta asumisesta. Aihe vastasi myös kiinnostustamme nuorten asumisteemaa kohtaan. Asunnottomien sosiaalipalveluiden toivoma asiakasnäkökulma sekä asiakkaan äänen kuuluviin saaminen ovat molemmat Kumppanina kentällä - yhteistyöohjelman tavoitteita. Kumppanina kentällä - yhteistyöohjelma on Laurea - ammattikorkeakoulun ja Helsingin kaupungin sosiaaliviraston vuonna 1996 käynnistämä yhteistyöohjelma, joka auttaa köyhiä ja marginaalissa eläviä ihmisiä tuomaan äänensä kuuluviin yhteiskunnan kehittämisessä ja muuttamisessa (Tiikkainen 2006, 1). Opinnäytetyömme tavoitteena on tuoda asunnottomuuden marginaalissa elävien nuorten ääntä esiin ja tuottaa heidän kokemuksiaan hyödyntävää materiaalia palveluiden kehittämiseksi. Valmis tutkielma toimitetaan Soccan verkkokirjastoon, jonne kerätään asunnottomuuteen liittyvää materiaalia.

2 ASUNNOTTOMUUS – AJANKOHTAINEN ONGELMA

2.1 Asunnottomuus pääkaupunkiseudulla

”On todellinen häpeäpilkku suomalaiselle yhteiskunnalle, että meillä on yli 7000 asunotonta”, toteaa asuntonministeri Jan Vapaavuori Helsingin Sanomissa 22.5.2007. Vuonna 2006 yksinäisten asunnottomien määrä Suomessa oli 7400, joista noin 4000 majaili pääkaupunkiseudulla. Pitkäaikaisen asunnottomuusongelman ratkaisemiseksi onkin juuri nimetty sosiaalipolitiikan asiantuntijoista koostuva työryhmä. Työryhmän alustavien oletusten mukaan tulisi kehittää erityisesti uusia tukimuotoja, joiden avulla autetaan ihmisiä asumaan kodeissaan. Myös sosiaalisia vuokra-asuntoja tulisi rakentaa riittävästi. Työryhmä antaa raporttinsa hallitukselle lokakuussa 2007. (Jokinen 2007.)

Pääkaupunkiseudun asunnottomien tuki- ja palveluasumisen kehittämissuunnitelman esiselvityksessä on huomiota kiinnitetty tukipalveluiden kehittämisen ja lisäämisen tärkeyteen. Pitkänen & Kaakinen (2004) ovat eritelleet selvityksessä asumispalveluiden kehittämistarpeita kohderyhmittäin. Nuorten kohdalla on mainittu omana ryhmänään lastensuojelun jälkihuoltonuoret, jotka eivät kykene tukipalveluiden edellyttämään itsenäiseen asumiseen. Lisäksi on mainittu myös lastensuojelun jälkihuollon piirissä olleet 21- vuotta täyttäneet nuoret, joiden kohdalla tukitoimet eivät ole toimineet tarkoituksenmukaisesti, huumeita käyttävät nuoret sekä nuoret, joilla on häiriöitä vuokrien maksuissa tai muutoin puutteelliset asumisvalmiudet. (Pitkänen & Kaakinen 2004, 45 - 46.)

Keinoina nuorten asumispalvelutilanteen korjaamiseksi Pitkänen & Kaakinen (2004) ovat ehdottaneet pienten vuokra-asuntojen määrän lisäämistä, nykyisten palveluiden parantamista nuorten tarpeet huomioivaan suuntaan sekä asumisohjauksen lisäämistä integroivissa asumismuodoissa. Vaikeimmin asutettaville nuorille tulisi myös kehittää uusia, räätälöityjä asumispalvelumuotoja. (Pitkänen & Kaakinen 2004, 45–46.) Tutkielmamme kohderyhmän nuoret tulisivat varmasti hyötymään omiin tarpeisiinsa räätälöidyistä asumispalveluista.

Asuntojen vuokrausilmoituksia selaillessa huomaa, että vuokrahinnat ovat pääkaupunkiseudulla nousseet korkeiksi. Vuokrat ovat sitä tasoa, että ne syövät huomattavan osan työssäkäyvien ihmisten kuukausituloista. Työttömien ja toimeentulotuen varassa elävien ihmisten asema asuntomarkkinoilla onkin vaikeutunut entisestään korkean hin-

tatason vuoksi. Helsingin Sanomien artikkelissa 1.9.2007 Vuokraturvasta kerrotaan, että Helsingin kantakaupungissa vaatimattomankin yksiön vuokra on ylittänyt jo 500 euron rajan. Kantakaupungin lisäksi vuokrataso on kohonnut myös Helsingin ympärys-kunnissa. Vuokrat nousevat yksinkertaisesti siksi, että kysyntä ylittää tarjonnan vuokra-asumisen suosion kasvaessa. (Moisio 2007.)

Yksityisillä vuokramarkkinoilla kysytään usein myös työllisyystilanne ja luottotiedot sekä vaaditaan huimiakin takuuvuokria. Nämä vaatimukset sulkevat asunnon oven monelta hakijalta. Helsingin Sanomien 14.6.2007 mukaan maksuhäiriömerkinnät hankaloittavat asunnon saantia. Yksityiset vuokranantajat eivät usein vuokraa asuntoa maksuhäiriömerkinnän omaavalle henkilölle. Myös osa julkisista asunnon tarjoajista suhtautuu nihkeästi maksuhäiriömerkintään, eikä vuokraa asuntoa tai vaatii korkeampia takuuvuokria. (Hänninen 2007.) Näin ollen kaupungin vuokra-asunto voi jäädä monelle ainoksi mahdollisuudeksi saada koti itselleen. Tosin tilanne ei vuokra-asunnonhakijan kannalta ole kovinkaan lohdullinen, ainakaan Helsingissä. Helsingin Sanomien 3.3 2007 artikkelin mukaan Helsingin kaupungin vuokra-asuntoa hakee vuosittain noin 25 000 ihmistä. Noin 3250 hakijaa saa vuosittain kaupungin asunnon. Tämä tarkoittaa sitä, että vain 13 % hakijoista saa kaupungilta asunnon. Tyypillinen kaupungin vuokra-asunnon hakija on yksinasuva ja pienituloinen nuori aikuinen. (Kaikkonen 2007.)

Sen lisäksi, että mahdollisuus saada vuokra-asunto kaupungin taholta on heikentynyt, asunnottomien enemmistön ongelmana on pienten ja halpojen vuokra-asuntojen puute. Perinteinen käsitys yksinäisistä, syrjäytyneistä ja päihdeongelmallisista asunnottomista miehistä ei enää pidä täysin paikkaansa. Asunnottomien joukosta löytyy yhä useammin myös naisia, nuoria ja maahanmuuttajataustaisia. Pääkaupunkiseudun nopean kasvun aiheuttama halpojen vuokra-asuntojen puute vaikuttaa voimakkaimmin asunnottomuuteen köyhyyden, syrjäytymisen ja päihteiden käytön lisäksi. (Korhonen 2002, 5 -11.) Pääkaupunkiseudulla asuntotilannetta vaikeuttaa myös nettomuutto, pääkaupunkiseudulle muuttaa siis jatkuvasti enemmän ihmisiä kuin sieltä pois (Hannikainen & Kärkkäinen 1997, 12–13).

2.2 Asunnottomuuden ja kodittomuuden määritelmät

Asunnottomuuden määrittely vaihtelee maittain. Euroopan neuvostolle tehdyn asiantuntijaehdotuksen mukaan asunnottomuuden määritelmään tulisi lukea henkilöt ja per-

heet, jotka ovat pysyvästi syrjäytetty tai syrjäytyneet itselleen sopivasta asunnosta. Suomessa asunnottomat määritellään kuuteen luokkaan:

1. Ulkona ja tilapäissuojissa majoilevat
2. Yömajoissa ynnä muissa sellaisissa asunnon puutteen vuoksi asuvat
3. Hoito- ja huoltokodeissa yms. asunnon puutteen vuoksi olevat
4. Erilaisissa laitoksissa asunnon puutteen vuoksi olevat
5. Vapautuvat vangit, joilla ei ole asuntoa ja
6. Tilapäisesti sukulaisten ja tuttavien luona asuvat.

(Korhonen 2002, 24; Hannikainen- Ingman 1998, 26.)

Asunnottomiksi perheiksi lasketaan ensikodeissa asuvat äidit ja avoparit, joille on syntymässä lapsi, mutta joilla ei ole yhteistä asuntoa. Asunnottomiksi ei kuitenkaan lasketa vanhempiensa luona asuvia nuoria. (Korhonen 2002, 24.)

Asunnottomuutta voidaan tarkastella myös Granfeltin (1998) jaottelun mukaan absoluuttisena tai suhteellisena asunnottomuutena. Absoluuttisella asunnottomuudella tarkoitetaan kaduilla, metsissä, rappukäytävissä ja asuntoloissa/yömajoissa asumista. Absoluuttinen asunnottomuus mielletään paikkansapitävästi usein alkoholisoituneiden keski-ikäisten miesten ongelmaksi. Näitä ihmisiä voidaankin pitää syrjäytyneisyyden ja köyhyyden ääriyhmänä. Suhteellinen asunnottomuus ei ole niin näkyvää ja konkreettista kuin absoluuttinen asunnottomuus. Esimerkkeinä suhteellisesta asunnottomuudesta voidaan pitää erilaisissa laitoksissa, hoito- ja turvakodeissa sekä sukulaisten ja tuttavien luona asumista. Suhteellista asunnottomuutta kuvaa myös se, että henkilöllä voi olla oma asunto, mutta hän ei voi asua siellä esimerkiksi väkivallanuhkan vuoksi. (Granfelt 1998, 54–55.)

Asunnottomuuden ja kodittomuuden välistä eroa on pyritty määrittelemään eri keinoin. Hannikainen-Ingmanin (1998) mukaan kodittomuus määritellään ”jonkin tärkeän subjektiivisen tunteen puuttumiseksi.” Sanaan koti liitetään tällöin voimakkaita emotionaalisia ja psykologisia piirteitä. Asunnottomuudessa sen sijaan on kyse jostakin konkreettisesti ja materiaalisesta puutteesta. Tutkimuksen mukaan koti muodostuu asunnon lisäksi elämänpiiristä, ihmissuhdeverkostoista, huonekaluista ja kodin esineistä. Asunto voidaan luokitella fyysiseksi esineeksi, joka voidaan omistaa, rakentaa, vuokrata tai kalustaa. Koti sen sijaan perustetaan tai luodaan. Tiivistetysti sanottuna: asunnolla on hinta ja kodilla on henki. (Hannikainen-Ingman 1998, 24.)

Myös Granfeltin (1998) mukaan kodittomuus on asunnottomuutta laajempi käsite, joka liittyy voimakkaasti ihmisen omakohtaiseen hyvinvointiin. Suhteessa asunnottomuuteen kodittomuus on luonteeltaan teoreettisempi, yleisempi ja kokemuksellisempi. Kodittomuuden käsite soveltuu erityisesti laadulliseen, ihmisen kokemusta painottavaan tutkimukseen. (Granfelt 1998, 47.)

2.3 Nuoret asuntomarkkinoilla

Nuoria vuokra-asunnon hakijoita koskevat samat ongelmat kuin muutakin väestöä. Työttömyys ja toimeentulon niukkuus, korkeat vuokrat ja neliömääriltään pienten asuntojen puute rajaavat myös nuorten mahdollisuuksia asumisen suhteen. Jonotusajat asuntoihin saattavat venyä pitkiksi. Jonottaminen kunnan tai kaupungin asuntoon saattaa tuntua toivottomalta, ja esimerkiksi Helsingissä se sitä monesti onkin. Nuoret asustavatkin usein sukulaisten ja tuttavien luona eivätkä ole edes jonossa kunnan asuntoon. (Hannikainen ja Kärkkäinen 1997, 11–13.) Näin ollen nuorten kohdalla puhutaankin usein piilevästä asunnottomuudesta.

Nuorten suosimissa pienissä yksiöissä vuokrat ovat neliöhinnoiltaan korkeampia kuin suuremmissa asunnoissa. Nuorten lisäksi pieniä asuntoja hakevat myös pieni- ja keskituloiset ihmiset. Vaarana on, että nuoret voivat joutua ottamaan vastaan suuremman ja samalla kalliimman asunnon, kuin mihin olisi varaa. Täten nuorille voi kertyä vuokrarästejä, koska asumistukea maksetaan vain kohtuullisiksi katsottavista asumismenoista. (Hannikainen & Kärkkäinen 1997, 8-9, 11–13.)

Nuorten asumisuran aloittamisen esteenä voi olla myös korkea vuokravakuus. Asunnonvuokrausilmoituksia selaillessa huomaa, että useimmiten pyydetty vuokravakuus on kahden tai kolmen kuukauden vuokran suuruinen. Kun samanaikaisesti on vielä maksettava ensimmäisen kuukauden vuokra, summa voi olla monelle nuorelle kohtuuton. Harvalla nuorella on tällaisia summia säästössä. Monet nuoret turvautuvatkin vuokravakuuksien hankkimisessa vanhempiensa avokätisyyteen, mutta kuinka käy niiden nuorten joilla vanhemmat eivät ole tukena?

Hannikaisen ja Kärkkäisen (1997) raportissa on Niskaan viitaten nimetty nuorten asumisessa tapahtuneita muutossuuntia. Näitä ovat yksin asumisen yleistyminen, perheenperustamisiän nousu, vuokralla asumisen yleistyminen ja asuntosäästämisen vähentyminen. (Hannikainen & Kärkkäinen 1997, 2-3.) Nuorten asumisessa tapahtuneita

muutossuuntia saattanee osaltaan selittää myös nuorten aikuisten epävarma tilanne yhteiskunnassamme. Kyngäs (2000) on käyttänyt tästä osuvasti Leena Viinamäen lanseeraamaa periodielämä -käsitettä. Tällöin elämä jaksottuu lyhytkestoisin periodeihin työ- ja opiskelujaksojen mukaan. Meneillään olevan jakson jälkeen seuraavaa vaihetta ei tiedetä, jolloin elämän suunnittelu ja suurten päätösten teko - kuten asunnon osto tai perheen perustaminen - vaikeutuu. Toisin sanoen, elämää aletaan elää ”pätkissä”. (Kyngäs 2000, 26.)

Mielestämme periodielämä -käsite kuvaa osuvasti 2000-luvun nuorten aikuisten tilannetta yhteiskunnassamme. Koulutuksen merkitystä korostetaan nuorille yhä enemmän ja opiskeluaika on pidentynyt. Opiskeluaika on kuitenkin monille nuorille taloudellisesti varsin tiukkaa aikaa ja työssä käynti opintojen ohella on yleistä, mikä voi viivästyttää valmistumista. Toisaalta nuorille kertyy kuitenkin arvokasta työkokemusta. Koulutuksen hankkiminen ei kuitenkaan ole tae vakituisesta työsuhteesta vaan määräaikaiset ja osa-aikaiset työsuhteet sekä työttömyysjaksot ovat varsin yleisiä.

2.4 Asunnottomien sosiaalipalvelut

Sosiaali- ja terveystalveluiden saanti pohjautuu kuntalaisuuteen. Toisin sanoen ihminen saa palvelut siitä kunnasta, jonka asukas hän on. Kotikuntalaisissa on säädetty niistä perusteista, joilla asunnottoman henkilön kotikunta määräytyy. Tärkeää on asunnottoman henkilön oma käsitys siitä, minkä kunnan jäsen hän on. Asia onkin helppo määrittellä, mikäli asunnottomalla henkilöllä on työpaikka tai selkeä perhesuhde johonkin kuntaan. Kotikuntalaisissa todetaan, että *”jos henkilöllä ei ole käytössään asuntoa laisinkaan, hänen kotikuntansa on se kunta, jota hän perhesuhteidensa, toimeentulonsa tai muiden vastaavien seikkojen johdosta pitää itse kotikuntanaan ja johon hänellä on edellä mainittujen seikkojen perusteella kiinteä yhteys”* (Kotikuntalaki 201/1994.)

Asunnottomien sosiaalipalvelut on suunnattu helsinkiläisille täysi-ikäisille asunnottomille. Järjestettäviä sosiaalipalveluja ovat toimeentulotuki, päihdehuolto, vammais- ja vanhustenhuolto, päiväkeskustoiminta ja asunnottomien asumispalvelut. Perheellisten asunnottomien asumispalvelut eivät sen sijaan kuulu asunnottomien sosiaalipalveluiden piiriin. (Helsingin kaupungin sosiaalivirasto 2006.) Asunnottomien sosiaalipalveluiden asiakaskunnasta 82 prosenttia on miehiä. Asiakaskunta on kuitenkin viime aikoina naisistunut sekä nuorentunut. Tällä hetkellä asiakkaista 74 prosenttia on 30 - 59-

vuotiaita sekä 20 prosenttia alle 30-vuotiaita. Palvelutarpeiltaan asiakaskunta on hyvin moninainen. (Helsingin kaupungin sosiaalivirasto 2005.)

Asunnottomien sosiaalipalveluiden toiminta-ajatus on: ”Olemme auttamassa asunnottomia ihmisiä, teemme sen joukkueena yhdessä asiakkaiden, yhteistyökumppaneiden ja vapaaehtoistyön kanssa. Tuemme asiakkaiden omatoimisuutta sosiaalityön menetelmin. Tavoitteena on integraatio, ihmisarvoinen elämä ja selviytymisen tukeminen.” (Helsingin kaupungin sosiaalivirasto 2006.) Mielestämme nämä ajatukset linkittyvät myös Kumppanina kentällä – yhteistyöohjelman tavoitteisiin.

Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Socca koordinoi Helsingissä meneillään olevaa asunnottomien palveluiden kehittämissyöksikkö-hanketta. Hankkeen yhtenä tavoitteena on nuorten asiakkaiden palveluiden kehittäminen. Tavoitteina ovat työn ja työmenetelmien kehittäminen sekä verkostojen luominen ja vakiinnuttaminen muiden nuorten kanssa työskentelevien tahojen kesken. Hanke toteutetaan asunnottomien sosiaalipalveluissa tiivistämällä säännöllistä yhteistyötä, niin työntekijöiden kesken kuin yhteistyökumppaneiden kanssa. Yhteistyökumppaneina toimivat muun muassa A-klinikka, Nuorisoasema sekä Työvoiman palvelukeskus. Hankkeen tiimoilta aloitetaan myös toiminnallinen ryhmä nuorille asunnottomille. Yhdeksi hankkeen toteutusmuodoksi on kirjattu myös nuorten asunnottomien tilanteen kartoittaminen opinnäytetöinä. (Helsingissä kehitetään asunnottomien sosiaalipalveluja 2007.) Opinnäytetyömme tukeekin tätä hanketta tuottamalla tietoa nuorten asunnottomien tilanteesta.

3 SYRJÄYTYMINEN

Peruslähtökohtana tässä tutkielmassa on nähdä asunnottomuus seurauksena monimuotoisesta syrjäytymisestä. Pitkänen & Kaakinen (2004) ovat todenneet asunnottomuuden olevan tyypillisesti tulosta kasautuneen huono-osaisuuden prosessista. Myös yksilön elämänhallintaan liittyy tällöin ongelmia. Lisäksi palvelujärjestelmien puutteet ja palveluiden piiriin ohjautumattomuus kasvattavat asunnottomuuden riskiä. (Pitkänen & Kaakinen 2004, 22.) Tässä opinnäytetyössä syrjäytymiskäsite ymmärretään useiden eri elämänalueiden ongelmien kasautumisena. Tämä tapahtumaketju vaikuttaa rajoittavasti eteen tulevien valintojen tekemisessä.

3.1 Syrjäytymisen määritelmä

Syrjäytymisen käsite rantautui Suomeen 1970-luvulla. Se on peräisin ruotsalaisesta työttömyystutkimuksesta ja ruotsinkielisestä termistä *utslagning*, joka aluksi suomennettiin uloslyönniksi mutta korvattiin vähemmän leimaavalla syrjäytymisen käsitteellä. Alun perin käsitteellä viitattiin nimenomaan työmarkkinoilta sivuun joutumiseen. Myöhemmin käsite on kuitenkin saanut muita merkityksiä ja sillä viitataan useiden tutkijoiden mukaan monenlaiseen huono-osaisuuteen ja sen kasautumiseen. (Kyngäs 2000, 21.) Heikkilä (2000, 167) toteaa Sipilään viitaten syrjäytymisen olevan prosessi, jossa yksilöä yhteiskuntaan liittävät sidokset löystyvät. Syrjäytymisen käsitettä on siis määriteltä monin eri tavoin ja se on ollut myös usein kritiikin kohteena.

Helneen ja Kariston (1993, 523) mukaan syrjäytymisessä voidaan erottaa syrjäytymisen prosessi ja sen seurauksena oleva syrjäytymisen tila. Syrjäytymisprosessissa erilaisten negatiivisten tekijöiden ja tapahtumien summana elämänmahdollisuudet saattavat kaventua ja yksilö syrjäytyy erilaisista yhteiskunnallisista toiminnoista. Vaikeudet seuraavat toisiaan ja kasaantuvat syöden menestymisen mahdollisuuksia tulevaisuudelta. Syrjäytyneisyyden tilassa yksilön ongelmat ovatkin kasaantuneet ja kroonistuneet. (Kyngäs 2000, 23.) Syrjäytymisen tilassa myös yksilön valinnanmahdollisuudet ovat rajoittuneet ja suhde yhteiskuntaan on heikentynyt (Helne & Karisto 1993, 523).

Järvisen ja Jahnukaisen (2001) mukaan koko syrjäytymiskäsite on kokenut inflaation ja se on sekoitettu muihin lähellä oleviin käsitteisiin, kuten marginalisaatioon ja huono-osaisuuteen, köyhyyteen sekä alaluokkaistumiseen. Ongelmallista on myös syrjäytymiskäsitteen laaja-alainen soveltaminen ja sen sisällöllinen epämääräisyys. (Järvinen & Jahnukainen 2001, 125 – 126.) Syrjäytymisestä puhutaan paljon ja se on niin poliittisessa keskustelussa kuin arkipäivän aiheissakin usein vilahteleva termi. Helsingin Sanomien artikkelissa 26.8.2007 Siivonen onkin kärjistänyt poliitikkojen käyttävän syrjäytymis-sanaa lähinnä kuulostaakseen huolestuneelta. Syrjäytymisen monimuotoisuutta kuvataan osuvasti: ”syrjäytymisessä kaikki on monisyistä: käsitteet, syyt, seuraukset, toimenpiteiden vaikutukset, niiden arviointi” (Siivonen 2007).

Järvisen ja Jahnukaisen (2001) mukaan syrjäytymiskäsitettä on myös hankala soveltaa eri ikäryhmiin. Esimerkiksi lasten ja nuorten kohdalla syrjäytymiskäsitteen käyttö on ongelmallista, koska käsite on muokattu aikuisten maailmaan ja yhteiskunnalliseen asemaan viittaavaksi. Syrjäytymistä määriteltäessä käsitellään usein henkilön taloudel-

lista asemaa, koulutusta, työllisyyttä, ihmissuhdeverkostoja ja elämäntapaa. Lasten ja nuorten kohdalla nämä asiat eivät ole välttämättä vielä ajankohtaisia, vaan koskettavat tulevaisuutta. (Järvinen & Jahnukainen 2001, 137.) Vaikka nuorten syrjäytymistä onkin vaikea määritellä, sitä pyritään kuitenkin ennaltaehkäisemään.

3.2 Syrjäytymisen tasot

Syrjäytymistä voidaan tarkastella kolmella eri tasolla: yhteiskunnan, sosiaalisten ryhmien tai yksilön näkökulmista. Olipa näkökulma mikä hyvänsä, yhteistä on nähdä syrjäytyminen negatiivisena, ei-toivottuna ilmiönä. Lähestyttäessä ilmiötä yhteiskunnalliselta tasolta keskiöön nousee köyhyys ja siihen johtavat tekijät. Näin ollen huomio kiinnittyy tulonjakoon ja erityisesti sitä tasaaviin toimenpiteisiin, joilla on merkittävä rooli syrjäytymisen ehkäisyssä. Syrjäytyminen määritellään taloudellisen eriarvoisuuden näkökulmasta ”rahan puutteesta johtuvaksi kyvyttömyydeksi osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan kussakin yhteiskunnassa vallitsevien kulttuuristen standardien ja normatiivisten odotusten edellyttämällä tavalla.” (Järvinen & Jahnukainen 2001, 127 – 128.)

Sosiaalisten ryhmien tasolla syrjäytyminen määritellään usein vaikeuksissa elävien ihmisten kautta. Järvinen & Jahnukainen (2001) toteavat Lehtoseen viitaten, että syrjäytyneet määritellään usein hallinnollisin kriteerein, esimerkiksi sosiaalihuollon asiakkuuden kautta. Syrjäytyneitä voidaan myös tarkastella sosiaalisesti sopeutumattomien ihmisten ryhmänä. Tällöin huomio ei ole kiinnittynyt syrjäytymistä lisääviin yhteiskunnallisiin prosesseihin, vaan ihmisten omaan toimintaan ja toimintaympäristöön. Yhteiskunnallisten etuuksien katsotaan passivoivan ihmistä ja tuottavan riippuvuutta järjestelmään eikä suinkaan ehkäisevän syrjäytymistä. (Järvinen & Jahnukainen 2001, 128.)

Tarkasteltaessa syrjäytymistä yksilötasolla käsitellään yhtä henkilöä koskevia sosiaalisia ongelmia ja niiden kasaantumista. Voidaan myös puhua huono-osaisuudesta ja moniongelmaisuudesta. Syrjäytyminen ilmenee eri elämänalueilla. Yksilö voi syrjäytyä palkkatyöstä, sosiaalisista suhteista tai vallasta. Yksilön katsotaan olevan sitä enemmän syrjäytynyt, mitä useammalla eri elämän alueella ilmenee ongelmia. Syrjäytymistä määriteltäessä kyse on yksilön toimintamahdollisuuksien kaventumisesta ulkoisista rajoituksista johtuen ja näin myös yksilön ja yhteiskunnan keskinäisten siteiden heikkenemisestä. Suurimmassa syrjäytymisen riskissä elävät ne yksilöt, joilla ei ole perhettä, koulutusta, työtä eikä rahaa kulutukseen. Näkemyksen perusteluina ovat työn, per-

heen, koulutuksen ja kulutuksen korostunut asema yhteiskunnassamme. (Järvinen & Jahnukainen 2001, 128 – 129.)

3.3 Kumppanina kentällä – yhteistyöohjelma mukana syrjäytymisen ehkäisemistyössä

Opinnäytetyö on osa Kumppanina kentällä - yhteistyöohjelmaa, joka on Laurea - ammattikorkeakoulun ja Helsingin kaupungin sosiaaliviraston vuonna 1996 käynnistämä hanke. Sosiaalialan eri toimijoista muodostuva kumppanuusverkosto toteuttaa yhteistyöohjelmaa, jonka tavoitteena on kaikkein vaikeimmassa asemassa olevien kansalaisten kanssa tehtävän sosiaalityön osallisuutta edistävien toimintojen ja työmuotojen kehittäminen. Tavoitteena on myös edistää liittolaisuuden ja kumppanuusverkostojen muodostumista asiakkaiden ja heidän läheistensä sekä julkisen sektorin, kansalaisjärjestöjen että sosiaalialan työntekijöiden ja vapaaehtoisten välille. Lisäksi tavoitteena on aktiivisesti osallistua yhteiskunnalliseen muutos- ja vaikuttamistyöhön tuomalla yleiseen tietoisuuteen syrjäytymistä tuottavia sekä ylläpitäviä rakenteita. (Tiikkainen 2006, 1.)

Kumppanina kentällä - yhteistyöohjelma auttaa köyhiä ja marginaalissa eläviä ihmisiä tuomaan äänensä kuuluviin yhteiskunnan kehittämisessä ja muuttamisessa. Tavoitteena on osallistua muutostyöhön asiakkaiden rinnalla, esimerkiksi sosiaalialan lainsäädäntöön vaikuttamalla. Kumppanina kentällä - yhteistyöohjelmassa toteutetaan toimintatutkimuksellista lähestymistapaa. Kumppanina kentällä -yhteistyöohjelman keskeisimpinä toimijoina ovat esimerkiksi Kumppanuustalo Hanna, Helsingin Päihdehuollon jälkikuntoutusyksikkö, Helsingin Työvoimapalvelukeskus Keski- Duuri ja Kansalaisareena ry sekä Vailla Vakinaista Asuntoa ry. Kumppanina kentällä – yhteistyöohjelman sisällä on tehty ja tehdään parhaillaan monia opinnäytetöitä, joilla pyritään parantamaan heikoimmassa asemassa olevien asiakkaiden vaikutusmahdollisuuksia. Asunnottomuuden poistaminen on keskeinen tavoite yhteistyöohjelmassa. Kumppanina kentällä - yhteistyöohjelma onkin ollut jo vuodesta 1996 aktiivisesti mukana järjestämässä asunnottomien yö - tapahtumaa Helsingissä. ("Pienin askelin, tuhansin teoin" 2007.)

4 JÄLKIHUOLTO

Jälkihuolto kuuluu lastensuojelulain piiriin. Suomen laissa on määritelty, että 18 -vuotta täyttäneellä lastensuojelun asiakkaana olleella nuorella on oikeus jälkihuoltoon siihen saakka kunnes hän täyttää 21 vuotta. Lain mukaan nuorelle tulee järjestää riittävä taloudellinen tuki ja tarpeenmukainen asunto. Sosiaalihuoltolaissa määrätään sen lisäksi, että nuorta on tuettava asunnon hankinnassa. (Lastensuojelulaki 5.8.1983/683 13 §, 45§.)

Nuoren asumisen järjestäminen on tärkeä osa jälkihuoltoa. Nuori tarvitsee tukea jälkihuollon aikana, eikä asumiseen saatua tukea voida erottaa muusta nuoren tukemisesta. Opinnäytetyössä asumisen tukea on käsitelty tarkemmin oman otsikkonsa 5 alla (tuettu asuminen), sillä se on tässä tutkielmassa keskiössä.

4.1 Tutkimuksia jälkihuollosta

Jaana Kivistön (2006) lisensiaattitutkielmassa on tutkittu jälkihuollossa olevien nuorten kokemuksia lastensuojelusta ja muista viranomaispalveluista, joiden asiakkaina nuoret ovat olleet. Tutkielman lähtökohtana on ollut nuorten kokemusperäinen tieto asiakkuuksistaan. Asiakaskokemusten lisäksi tutkielmassa kiinnostuksen kohteena on ollut se, miten nuoret määrittävät palveluita. Lisäksi tutkijaa on kiinnostanut nuorten näkemys omasta elämäntilanteestaan. Tutkielman mukaan erityisesti lastensuojelunuoret määrittellään usein ulkoapäin jo valmiiksi negatiivisessa valossa. Suurin osa nuorista on kuitenkin samanlaisia kuin muutkin ikäisensä ja lastensuojelu on ollut vain osa heidän arkeaan ja elämäntilanteensa. Tutkielmassa on haastateltu nuoria kahdesta eri kaupungista. (Kivistö 2006, 4-7.)

Kivistön (2006) tutkielman keskeisenä tuloksena voidaan pitää sitä, että lastensuojelu on ollut positiivisena asiana muuttamassa nuorten elämää. Sijaishuollon kautta nuoret olivat saaneet toisenlaisen elinympäristön ja turvalliset olosuhteet. Jälkihuolto on tarjonnut nuorille tukea sijaishuollon loppumisen ja aikuisuuden kynnyksellä. Kaikki nuoret olivat halukkaita tekemään jälkihuoltosopimuksen. Lastensuojelun lisäksi nuoret kokivat saaneensa tukea myös muilta viranomaistahoilta. He kokivat että viranomaistuki on ollut merkittävää heidän selviytymisensä kannalta. (Kivistö 2006, 111 - 113.) Opinnäytetyömme kannalta Kivistön (2006) tulokset ovat keskeisiä, koska kohderyhmänä on ollut myös jälkihuoltonuoret. Opinnäytetyössämme kohderyhmä ei kuitenkaan ole ollut

yhtä ”onnekas” kuin Kivistön (2006) tutkielmassa, sillä kohderyhmämme nuoret ovat tällä hetkellä asunnottomina. On siis todennäköisistä, että heille tarjolla ollut tuki ei ole vastannut heidän tarpeitaan tai he eivät ole osanneet hyödyntää sitä.

Myös Paulina Kokkonen (2005) on Pro gradu- tutkielmassaan tarkastellut tekijöitä, jotka vaikuttavat jälkihuoltonuorten selviytymiseen ja syrjäytymiseen. Pääpaino tutkimuksessa on ollut sosiaalisessa selviytymisessä. Tutkielmassa on nuoria haastatteleamalla pyritty selvittämään heidän kokemuksiaan jälkihuollosta ja siihen kohdistuvista toiveista. Tutkielmassa on haastateltu kuutta helsinkiläisnuorta sekä yhtä Lastensuojelun Keskusliiton suunnittelijaa. Viitekehyksenä tutkielmassa on toiminut nuoruusikä elämänvaiheena ja syrjäytymiseen sekä selviytymiseen vaikuttavat tekijät. (Kokkonen 2005, 3-4.)

Kokkosen (2005) tutkimustulosten mukaan nuoret suhtautuivat myönteisesti jälkihuoltoon siitä kuullessaan. Tämä auttoi myöhemmin jälkihuollon toteutumisessa sekä onnistumisessa. Tärkeimpinä jälkihuollon tukimuotoina nuoret pitivät taloudellista avustamista ja mahdollisuutta asua tukiasunnossa. Nuorilla ei tutkielman mukaan ollut juuriakaan kehittämisehdotuksia koskien jälkihuoltoa. Nuorten syrjäytymistä estivät ystävä- ja kaveripiiri sekä muu lähiverkosto, jotka olivat nuorille tärkeitä. He pitivätkin lähipiirin tukea viranomaistukea tärkeämpänä. Nuorten selviytymistä edesauttoi myös kiinnittyminen sijaishuolto- ja jälkihuoltopalveluihin sekä koulutus- tai työpaikkaan. Joidenkin nuorten kohdalla myös terapiapalveluilla on ollut suuri merkitys selviämässä. Yhteenvedon tutkielmassa todettiin, että toimiva jälkihuolto on hyvä ponnahduslauta itsenäiseen aikuisuuteen. (Kokkonen 2005, 34, 44, 91 -92, 108.)

Riia Kujanpään (2007) Pro gradu -tutkielma on kohdistunut käsittelemään nimenomaan lastensuojelun tukiasunnoissa asuneita nuoria. Tutkielmassa on kuvattu ja tutkittu jälkihuoltonuorten kokemuksia siirtymävaiheista. Kokemuksia on kerätty lastensuojelulaitoksesta tukiasuntoon ja sieltä itsenäiseen asuntoon muuttamisesta. Myös lastensuojelun tukiasunnossa asumiseen saatua tukea on tutkittu. Lisäksi on selvitetty nuorten arkea ja tulevaisuuden haaveita. (Kujanpää 2007, 4.) Opinnäytetyömme näkökulma on osittain sama kuin Kujanpään tutkielmassa, mutta rajauksemme ulottuu koskemaan vain tuettua asumista ja poismuuttovaihetta lastensuojelun tukiasunnosta.

Kujanpään (2007) mukaan nuoret odottivat innolla laitoksesta lastensuojelun tukiasuntoon muuttoa, mutta eivät olleet varautuneet yksinasumisen tuomaan yksinäisyyden ja

turvattomuuden tunteeseen. Nuoret kokivat lastensuojelun tukiasuntoon muuttamisen merkittävänä siirtymisvaiheena elämässään, johon he kokivat tarvitsevansa tukea. Nuoret kaipasivatkin takaisin laitokseen. Sen sijaan siirtymisvaihe lastensuojelun tukiasunnosta itsenäiseen asumiseen ei nuorten mielestä ollut enää yhtä pelottava vaihe. Tosin paikalleen asettuminen vei aikaa ja yksinäisyys vaivasi monia nuoria edelleen. Sosiaaliset verkostot koettiin näin tärkeiksi. Yksinäisyyttä helpotti huomattavasti, jos nuori muutti asumaan puolisonsa kanssa tai ystäviä asui samalla asuinalueella. Nuoret olisivat halunneet asua vielä vuoden tai pari lastensuojelun tukiasunnossa, mikäli se olisi ollut mahdollista. Kujanpää kuten myös muut tutkijat puoltaisivat jälkihuollon ikärajan korottamista 25-vuoteen ikävuoteen, sillä nuoret itsenäistyvät yksilöllisesti ja eri tahtiin. Näin ollen heillä olisi mahdollisuus asua toiveidensa mukaisesti pidempään lastensuojelun tukiasunnoissa. (Kujanpää 2007, 99 - 100.)

Kujanpään (2007) mukaan nuoret kokivat työntekijän tuen ja avun tarpeelliseksi ja merkitykselliseksi. Nuoret korostivat suhteen onnistumisen edellytyksenä henkilökemioiden toimivuutta työntekijän kanssa. Suhteensa työntekijään nuoret kokivat pääosin hyväksi ja luottavaiseksi sekä kokivat tulleen kuulluksi. Nuoret antoivatkin lastensuojelun tukiasunnossa asumisesta ja työntekijästään sekä tämän tavoitettavuudesta pääsääntöisesti positiivista palautetta. Työntekijän vaihtumisen nuoret kokivat raskaana asiana, joka heikensi suhteen luottamusta ja laatua. (Kujanpää 2007, 101.)

Kujanpään (2007) mukaan nuoret saivat harjoitella yksin asumista lastensuojelun tukiasunnossa saaden samalla tukea itsenäistymiseen. Nuoret oppivat huolehtimaan itsestään ja kodistaan. Myös paperiasioiden ja talousasioiden hoitaminen helpottui. Nuoret myös tiesivät eri palveluista sekä mistä apua voi tarvittaessa hakea. Nuorten arkielämä näyttäytyi hyvin pitkälti samanlaisena kuin muidenkin ikätovereidensa arki. Arkeen kuuluivat työ, opiskelu tai työharjoittelu. Nuorten tulevaisuutta koskevat toiveet ja haaveet olivat hyvin tavanomaisia. Nuoret haaveilivat asumisesta puolison kanssa, perheen perustamisesta, mielekkäistä ammatista ja pysyvästä työpaikasta. (Kujanpää 2007, 101 - 102.)

Kujanpään (2007) tutkimusaineistoon valikoitui pärjääviä nuoria, jotka kokivat lastensuojelun tukiasumisen hyvänä asiana. Kujanpää (2007) kuitenkin muistuttaa, että hänen tutkimusaineistonsa ulkopuolelle jäivät heikommin pärjäävät jälkihuolto- ja nuoret. Useat tahot ovatkin huolissaan jälkihuolto- ja nuorista, jotka eivät "pärjää missään" – joiden on vaikeata selviytyä esimerkiksi koulutuksesta tai työssä käynnistä. Näitä nuoria on

vaikeata tavoittaa ja saada sitoutumaan yhteistyöhön. Tutkielman mukaan olisi tärkeää tavoittaa ja kuulla näiden nuorten kokemuksia. Nuorille tulisi myös kehittää mielekästä toimintaa. (Kujanpää 2007, 106.) Opinnäytetyömme haastateltavat asunnottomat nuoret kuulunevat tähän niin sanottuun ”heikosti pärjäävien” nuorten ryhmään ja tavoitteena onkin kuulla ja kartoittaa heidän kokemuksiaan.

4.2 Jälkihuollon osa-alueet

Jälkihuollon sisältö muovautuu jokaisen nuoren kohdalla eri tavoin. Lähtökohtana ovat nuoren elämäntilanne ja hänen yksilölliset tarpeensa. Jälkihuollon olennaisin kysymys onkin Laaksosen (2004) mukaan, mitä nuori tarvitsee. Nuorta tulee kuunnella ja myös haastatella tämän tärkeän tiedon saamiseksi. Nuoren tilannetta tulisi pyrkiä hahmottamaan kokonaisuutena ja nähdä nuori erilaisissa rooleissa: omana itsenään, ystäväpiirinsä jäsenenä, osana sukuaan ja/ tai etuuksien saajana. Jälkihuolto voidaan karkeasti jakaa neljään osa-alueeseen, joita ovat suunnittelu, nuoren tukeminen, lähiverkoston tukeminen ja arviointi. (Laaksonen 2004, 15–21.)

4.2.1 Suunnittelu

Hyvässä suunnittelussa tavoitteet ja eri toimijoiden vastuu-alueet ja työnjako on kirjattu selkeästi. Suunnittelussa nuoren asema on korostunut oman elämänsä asiantuntijana ja siten myös keskeisten tavoitteiden asettajana. Voi olla tarpeellista että suunnitelmaa tehtäessä on paikalla useampi aikuinen. Näin nuorelle hahmottuu paremmin, että tehdyt suunnitelmat ja sopimukset pätevät kaikkialla. On kuitenkin hyvä ottaa huomioon, että nuoren elämäntilanne ja tarpeet voivat muuttuvat nopeasti ja näin ollen suunnitelmaa voidaan joutua tarkistamaan useasti jälkihuollon aikana. (Laaksonen 2004, 15–21, 28.)

Nuorelle jälkihuolto on vapaaehtoista. Kunta ei kuitenkaan voi lipsua jälkihuoltovelvollisuudestaan ja jokaiselle nuorelle on tehtävä jälkihuoltosuunnitelma. Tämä ei kuitenkaan aina toteudu. Laaksonen (2004) viittaa Härkösen tutkimukseen, jonka mukaan vain 82 prosentille nuorista oli tehty jälkihuoltosuunnitelma. Vaikka nuori aluksi kieltäytyisikin jälkihuollosta, ei kunnan velvollisuus järjestää jälkihuolto kuitenkaan poistu. Nuori voi siis muuttaa mieltään ja on oikeutettu saamaan jälkihuollon palveluita, kunnes täyttää 21 vuotta. Sosiaalityöntekijän tulisikin muistuttaa jälkihuollosta kieltäytyvää nuorta tästä oikeudesta. (Laaksonen 2004, 12, 19.)

4.2.2 Nuoren tukeminen

Jälkihuollon sisältö tulisi selvittää nuorelle mahdollisimman konkreettisesti, jotta hän ymmärtää sen olevan muutakin kuin vain taloudellista tukea (Laaksonen 2004, 24). Jahnukainen (2004) kritisoi jälkihuollon toimivan liian usein vain rahoituksellisena kavana. Usein nuoret mieltävätkin jälkihuollon tarjoaman tuen vain aineelliseksi. Nuoret eivät edes välttämättä osaa mieltää henkistä tukea todelliseksi tueksi. (Jahnukainen 2004, 324.) Tiedonsaanti jälkihuollon sisällöstä auttaa myös nuoren sitoutumista. Henkinen tuki ja tunne siitä, että aikuinen on oikeasti kiinnostunut nuoren elämästä, ovat äärimmäisen tärkeitä itsenäistyville nuorelle. Käytännön tasolla psykososiaalinen tuki on useimmiten nuoren ja sosiaalityöntekijän tapaamisia. Nuori saa neuvoa ja ohjausta myös ohjaajilta, esimerkiksi virastoasiointia voidaan harjoitella aluksi yhdessä. (Laaksonen 2004, 24–28.)

Nuorta tulisi jälkihuollossa tukea työelämään tai koulutukseen hakeutumisessa, sillä on tärkeää, että nuoren arkea rytmittäisi joko työ tai opiskelu. Jälkihuoltoon nuorten työttömyys on yleisempää kuin saman ikäisten nuorten työttömyys yleensä. Myöskään harrastustoimintaan kannustamista ja sen taloudellista tukemista ei tulisi unohtaa. (Laaksonen 2004, 36–40.) Nuorten Ystävät ry:n toiminnanjohtaja Marja Irjala kritisoi Helsingin Sanomissa 3.7.2007 lastensuojeluprosessin jatkuvuutta käytännössä. Usein prosessi katkeaa perhe- tai laitoshuollosta pois siirtymisvaiheessa. Jälkihuoltoon oikeutetut nuoret jäävätkin liian usein yksin hoitamaan asioitaan – asuntojonoihin, työnetsintään ja kamppailemaan raha-asioidensa kanssa. Toisin sanoen turvaverkko, joka sijaishuollon aikana on muodostunut monien tahojen yhteistyönä ja taloudellisina panostuksina, katoaa olemattomiin. Irjalan mukaan lastensuojeluväki onkin jo vuosikymmeniä vaatinut lisää voimavaroja jälkihuoltotyöhön, jottei oma työ ja nuoren elämä menisi hukkaan jälkihuollon ontumisen vuoksi. (Irjala 2007.)

Laaksonen (2004) painottaa Härkösen tutkimukseen viitaten, että taloudellinen tuki jälkihuollon aikana on vaihtelevaa. Toimeentulotuki on yleisin jälkihuollon tukimuoto, jota saa noin 70 prosenttia jälkihuoltoon oikeutetuista nuorista. Toimeentulotuki ei ole jälkihuoltoon oikeutettujen kohdalla sidottu normeihin, vaan tuen tulee olla riittävä. Toimeentulotukea voidaan täten myöntää jälkihuollon aikana kattamaan esimerkiksi opiskelusta, harrastuksista ja terapioista koituvia kustannuksia. Härkösen tutkimukseen viitaten Laaksonen (2004) kuitenkin toteaa jälkihuoltoon keskimääräisen toimeentulotuen olevan ainoastaan noin kymmenen euroa keskimääräistä toimeentulotukea

korkeampi. Härkösen tutkimuksesta selvisi myös se, että joka kymmenes nuori ei saa minkäänlaista taloudellista tukea jälkihuoltana. (Laaksonen 2004, 40–41.)

Jälkihuoltonuorten raha-asioiden tiimoilta on otettu yhteyttä myös sosiaaliasiamiehiin. Jälkihuoltonuoret joutuvat asioimaan raha-asioissaan eri työntekijän kuin oman lastensuojelun sosiaalityöntekijän kanssa. Tämä käytäntö on osoittautunut hankalaksi. Ongelmana on ollut myös se, ettei nuorten tarvitsemaa ohjausta ja neuvontaa itsenäisen talouden hoitamisessa ole pystytty ottamaan huomioon riittävästi. Myös viranomaistaholla on esiintynyt epätietoisuutta jälkihuoltoon liittyvien taloudellisten tukien suuruudesta, käytöstä ja suhteesta toisiinsa. Sosiaaliasiamiehiin on otettu huolestuneina yhteyttä siitä, miten nuorille varatut itsenäistymisvarat huomioidaan toimeentulotukipäätöksissä. (Autti & Soppela 2007, 29.)

Kuukausittain saatavan toimeentulotuen lisäksi myös kertaluontoiset itsenäistymisvarat tai alkuavustus ovat jälkihuoltoon liittyviä taloudellisia tukia. Näiden tukien määrääntymisperusteita tulisi selvittää nuorille selkeämmin. Itsenäistymisvarat kertyvät nuoren omista tuloista. Itsenäistymisvaroja kerryttäviä tuloja ovat muun muassa eläkkeet, elinkorot, elatusavut, avustukset sekä muut tulot ja korvaukset ajalta, jolloin lapsi/nuori on ollut laitostai perhehoidossa. Mikäli nuorelle ei kerry itsenäistymisvaroja omista tuloistaan, laki määrää kunnan järjestämään nuorelle riittävät varat itsenäistymiseen. Kunta tarjoaa tällöin alkuavustuksen, joka on suuruudeltaan enintään 2000 euroa. Lain määräykset riittävistä varoista eivät kuitenkaan toteudu kaikkien nuorten kohdalla. Laaksonen (2004) viittaa Härkösen tutkimukseen, jonka mukaan noin 14 prosenttia jälkihuoltonuorista ei saanut lainkaan itsenäistymiseen tarkoitettuja varoja käyttöönsä. (Laaksonen 2004, 41–42.)

4.2.3 Lähiverkoston tukeminen

Nuoren lähiverkoston olemassaolo ja tuki on itsenäistyväälle nuorelle erittäin merkittävää. Nuoren suhde lähiverkostoon kehittyy koko sijaishuollon ajan. Jos suhde lähiverkostoon on ollut kunnossa sijaishuollon aikana, nuoren läheiset ovat luontevasti mukana myös jälkihuollon aikana. Vaikka nuoren suhde sosiaalityöntekijään ja muihin viranomaisverkostoihin olisikin kunnossa, on tärkeää että nuorella on joku aikuinen tukeaan myös virastoajan ulkopuolella. Verkostokartoituksen avulla nuoren lähiverkostosta voi löytyä esimerkiksi sukulainen tai tuttava, jonka puoleen nuori voi tarvittaessa

pulmatilanteissa kääntyä. Tärkeää on pyrkiä löytämään nuoren tueksi sellainen henkilö, jonka nuori itse kokee merkitykselliseksi. (Laaksonen 2004, 43–45.)

Sosiaalityöntekijä ei kuitenkaan voi ottaa oma-aloitteisesti yhteyttä nuoren lähiverkostoon, yksityisyyden suoja koskevan lainsäädännön tähden, vaan täysi-ikäiseltä nuorelta on saatava kertaluonteinen ja kirjallinen lupa yhteydenottoon. Yhteydenpitoa ja yhteistyön käytäntöjä lähiverkoston kanssa tulee pohtia nuoren edun kannalta. Laaksonen (2004) kertoo Härkösen tutkimukseen viitaten, että jälkihuollon nuorten vanhempien saama tuki on kuitenkin vähäistä. Yleensä tuen muotoina on ollut sosiaalityöntekijältä saatu neuvonta ja ohjaus. (Laaksonen 2004, 43–45.)

4.2.4 Jälkihuollon arviointi

Jälkihuollon päätarkoitus on auttaa nuorta itsenäisen elämisen alkutaipaleella, saada nuoren ”omat siivet” kantamaan. Arvioinnin tarkoituksena on saada kokonaisvaltainen käsitys siitä, miten tavoite on toteutunut ja miten toimintaa voitaisiin kehittää edelleen. Kuten Laaksonen (2004) sanoo, arviointi on olennainen osa lastensuojelutoimintaa ja sen laadunhallintaa. Työn kehittämisen kannalta on olennaista pysähtyä ajoittain pohtimaan omaa työtään. Itsearviointi tulee tehdä aina suhteessa tavoitteisiin. Itsearvioinnin perusteena toimivat hoidon aikana kerätyt dokumentit, havainnot ja subjektiiviset tuntemukset sekä asiakaspalaute. Arvioinnin merkittävin kysymys onkin, pystyttiinkö sosiaalityön keinoin vastaamaan nuoren tarpeisiin ja tavoitteisiin. Vaikka itsenäistyvä nuori on jälkihuollon ensisijainen asiakas, on palautetta hyvä kerätä kaikilta työssä ja lähiverkostossa mukana olleilta henkilöiltä. Täten varmistetaan kokonaiskuvan saaminen toiminnasta, sillä kaikilla osapuolilla on roolinsa mukainen näkökulma jälkihuollon tavoitteisiin ja arviointiin. (Laaksonen 2004, 47–48.)

Välitöntä asiakaspalautetta saadaan yhteisissä tapaamisissa, jälkihuoltosuunnitelmaa tehtäessä ja sitä tarkennettaessa sekä mahdollisissa arviointineuvotteluissa. Jotta saatua asiakaspalautetta voidaan käyttää arvioinnin lähteenä, on palaute dokumentoitava huolellisesti. Asiakkailta voidaan kerätä palautetta myös kyselyillä ja haastatteluilla. Niiden avulla saadaan tietoa saavutetuista tuloksista ja asiakkaan kokemuksista. Asiakkaan kokemuksia kerätään käytetyistä työmenetelmistä, palvelun riittävydestä, yhteistyön laadusta ja sen toimivuudesta sekä sopimusten pitämisestä. (Laaksonen 2004, 48.)

5 TUETTU ASUMINEN

Oikeudesta asuntoon puhutaan usein harhaanjohtavasti eettisissä keskusteluissa. Tosiasiassa kenelläkään ei ole oikeutta asuntoon, sillä asunto on tavara - ei oikeus. (Hassi-Nuorluoto 2000, 161.) Suomen lainsäädännössä ei ole kirjattu subjektiivista oikeutta asumiseen. Erityislaeissa on kuitenkin joillekin ryhmille taattu subjektiivinen oikeus asumiseen. Näitä ryhmiä ovat esimerkiksi lastensuojelun tarpeessa olevat nuoret, vaikeavammaiset ja joissakin tapauksissa myös mielenterveyspotilaat. (Tuori 2004, 241 - 243.)

Tärkeä osa jälkihuoltoa on itsenäistyvän nuoren asumisen järjestäminen. Se kunta, joka on sijoittanut nuoren, on vastuussa asunnon järjestämisestä jälkihuollon ajaksi. Vapailta markkinoilta asunnon hankintaa vaikeuttavat nuoren pienet tulot, mahdolliset maksuhäiriömerkinnät ja laitostausta. Monilla paikkakunnilla myös asuntopula vaikeuttaa tehtävää ja asumiseen liittyvät toimet tulisivat aloittaa hyvissä ajoin. Näin pyritään välttämään, ettei nuori ajaudu kaduille tai kavereiden luokse asumaan asunnon puutteen vuoksi. Toisaalta osa täysi-ikäisyyden saavuttaneista nuorista ei vielä haluaisikaan muuttaa sijaishuoltopaikasta omaan asuntoon, vaan esimerkiksi vanhempiensa luokse asumaan. Toisten nuorten kohdalla olisi myös järkevää jatkaa sijoitusta vielä 18-vuotissyntymäpäivän jälkeenkin, esimerkiksi ammattikoulun loppuun saattamisen varmistamiseksi. Valitettavasti tämä ei kuitenkaan isoimmissa kunnissa aina ole mahdollista, sillä sijoituspaikoista on usein pulaa. (Laaksonen 2004, 31- 32.)

Asumisen ja jälkihuollon onnistumisen kannalta on tärkeää, että nuori saa asumiseen tukea. Tukiasuminen on luonteeltaan tilapäistä ja on tarkoitettu siirtymävaiheeksi ennen itsenäistä asumista. Tavoitteena on, että asumisen aikana nuori oppisi hoitamaan asioitaan itsenäisesti. Lähtökohtana on, ettei pelkkä vuokra-asunnon tarjoaminen riitä, vaan itsenäistyvää nuorta on tuettava hänen tarpeidensa mukaisesti. Sosiaalityöntekijä tai ohjaaja tukee nuorta sosiaalityön menetelmin asumisen ja elämisen järjestämisessä (Laaksonen 2004, 32.) Hannikaisen ja Kärkkäisen (1997) raportin mukaan tukiasuminen sopii suurimmalle osalle nuorista. Ongelmia ilmenee kuitenkin, jollei nuori ole motivoitunut yrittämään tai hyväksymään tukiasumisen sääntöjä (Hannikainen & Kärkkäinen 1997, 36).

Eri kunnissa on vaihtelevia käytäntöjä siitä, miten itsenäistyvän nuoren asuminen järjestetään. Nuori voi asua itsenäisesti, tukiasunnossa, laitoksen yhteydessä tai perhe-

hoidossa tai tukiperheen viereen sijoitetussa tukiasunnossa. Itsenäistynyt nuori saa tukea asumiseensa joko sosiaaliviraston taholta, vapaaehtoiselta tukihenkilöltä tai tukiperheeltä. (Korhonen 2005, 37.) Tukihenkilön / tukiperheen tehtävänä on auttaa ja neuvoa nuorta itsenäistymisen kynnyksellä (Hannikainen & Kärkkäinen 1997, 31).

Tukiasumisella on haluttu välttää häätötilanteita, jotka johtuvat nuoren kyvyttömyydestä hoitaa asioitaan (Hannikainen & Kärkkäinen 1997, 34). Nuorelta saattaa puuttua asumiseen tarvittavia valmiuksia ja taitoja. Tuen tarve ja määrä on syytä punnita huolellisesti nuoren asumisvaihtoehtoja kartoitettaessa. Nuorella tulee myös olla oikeus tehdä virheitä ja oppia. Jälkihuolto ei saisi loppua epäonnistumiseen, esimerkiksi itsenäisen asumisyrittäjänsä pieleen menemiseen. ”Aikuisten on rakennettava mahdollisuus tulla takaisin”, Laaksonen (2004) tiivistää ajatuksen. (Laaksonen 2004, 30- 32.)

5.1 Lastensuojelun tukiasuntoon hakeminen

Helsingissä lastensuojelun tukiasuntoon haku aloitetaan yhdessä perhetukikeskuksen sosiaalityöntekijän kanssa. Nuori ja sosiaalityöntekijä tekevät tukiasuntohakemuksen yhdessä. Hakemus lähetetään lastensuojelun jälkihuollon erityispalveluihin. Hakemuksen liitteeksi tulee laittaa nuoren huoltosuunnitelma. Nuori haastatellaan muutaman viikon päästä hakemuksen saapumisesta. Ensihaastattelun tarkoituksena on antaa tietoa lastensuojelun tukiasuntojen palveluista sekä luoda kontakti nuoreen ja hänen verkostoihinsa. Ensihaastattelussa kartoitetaan nuoren tilanne, päiväohjelma sekä toiveet ja odotukset asumisen suhteen sekä sovitaan seuraavasta tapaamisesta. Hakuaika kestää muutamasta kuukaudesta yli vuoteen riippuen nuoren yksilöllisistä valmiuksista. Hakuaikana tehdään asumisentekisuunnitelma yhdessä nuoren kanssa. Suunnitelman tekoon voi osallistua tarvittaessa myös nuoren lähiverkoston jäseniä. (Rainivaa-
ra & Kankaanpää 2006, 1.)

Kun nuoren muuttovalmius on arvioitu yhdessä nuoren ja hänen lähiverkostonsa kanssa, asuttaminen tapahtuu kolmen kuukauden aikana. Viimeistään tässä vaiheessa nuorella tulee olla vireillä Helsingin kaupungin vuokra-asuntohakemus. Nuoren kanssa pidetään muuttoneuvottelu, johon osallistuu sosiaalityöntekijä, laitoksen omahoitaja ja mahdollisesti nuoren vanhemmat tai muita lähiverkoston jäseniä. Muuttoneuvottelussa käsitellään nuoren taloudellinen tilanne, vuokran maksu ja etuuksien hakeminen. Neuvottelussa sovitaan muuttoaikataulu ja eri työntekijöiden väliset vastuualueet sekä yhteydenpidon käytännöt. Nuorella on myös mahdollisuus käydä katsomassa tarjolla

olevaa asuntoa. Ennen vuokrasopimuksen kirjoittamista nuoren kanssa käydään läpi vuokrasopimus liitteineen. Jos vuokrasopimukseen sisältyy koeaika, vuokrasopimuksen jatkamisen ehdoista keskustellaan nuoren kanssa. (Rainivaara & Kankaanpää 2006, 2.)

Helsingissä suurin osa nuorista asuu omissa vuokra-asunnoissa, joita Helsingin kaupungin sosiaaliviraston lastensuojelun jälkihuollon erityispalveluilla on käytössään 180. Soluasuntoja Helsingissä on tarjolla melko vähän eli vain 16 asuntopaikkaa. Helsingissä tukihenkilöllistä asumista on tarjolla 15 nuorelle. (Lastensuojelun asumispalvelut 2007.)

5.2 Tuen muodot lastensuojelun tukiasunnoissa

Helsingissä lastensuojelun jälkihuollon erityispalveluiden tukiasuntotoiminnan työmuotoina ovat säännölliset kotikäynnit nuoren kotona, tapaamiset yksikön toimitiloissa, keskustelut ja yhteydenpito nuoren kanssa puhelimitse sekä yhteistyö nuoren lähi- ja viranomaisverkostojen kanssa. Tarvittaessa nuori ohjataan myös päihdehoitoon. Yksilötyöskentelyn lisäksi nuorella on mahdollisuus osallistua erilaisiin vertaisryhmätöihin. (Leino, Peltonen & Ristimäki 2005, 1-2.) Nuoren asumisuran alussa tapaamisia työntekijän kanssa on useasti. Tarvittaessa yhteisiä tapaamisia on myös perhekeskuk- sen sosiaalityöntekijän kanssa. Yhteyttä pidetään myös nuoren muuhun lähiverkos- toon. Nuorta motivoidaan myös työntekoon sekä koulunkäyntiin. Lastensuojelunuorilla onkin mahdollisuus Helsingin kaupungin järjestämään Nuorten työnohjaus- palveluun. Muita tukimuotoja ovat muun muassa nuorten vuokranmaksun seuranta kuukausittain sekä mahdollisuus irtisanoutumiseen oikeuden häätöpäätöksen sijaan, mikäli asumi- nen ei ole onnistunut. Mikäli nuoren asuminen on onnistunut, saa nuori suosituksen Helsingin kaupungin vuokra-asuntoon. (Rainivaara & Kankaanpää 2006, 3.)

6 TUTKIMUSTEHTÄVÄ

Opinnäytetyössä tutkimustehtävänä on etsiä vastauksia siihen, miten tuettua asumista ja poismuuttovaihetta lastensuojelun tukiasunnosta voidaan kehittää ennaltaehkäisemään asunnottomuutta. Opinnäytetyön tavoitteena on siis saada tietoa miten lastensuojelun tukiasumiseen liittyvä tuki on vastannut nuorten tarpeisiin. Tavoitteena on myös selvittää, ilmeneekö lastensuojelun tukiasunnosta pois siirryttäessä sellaisia rakenteita, joilla on vaikutusta nuorten asunnottomuuteen.

Tavoitteena on korostaa nuorten kokemuksia ja tuoda esiin heidän näkökulmansa. Selvitämme millaista tukea nuoret ovat saaneet ja miten nuoret ovat kokeneet tuen riittävyyden. Tärkeää on kuulla nuorilta itseltään heidän toiveitaan asumiseen saatavasta tuesta. Nuorilta on myös tiedusteltu heidän käsityksiään oman vastuunsa merkityksestä asumisen onnistumisessa. Kartoitamme myös sitä, millaista tietoa ja tukea nuoret ovat saaneet lastensuojelun tukiasunnosta poismuuttovaiheessa. Lisäksi on kysytty nuorten kokemuksia asunnottomien sosiaalipalveluissa asioinnista.

Pyrimme saamaan vastauksen tutkimustehtävään haastattelemalla asunnottomia entisiä jälkihuoltonuoria. Opinnäytetyön kohderyhmänä ovat ne nuoret, joilla lastensuojelun tukiasunnossa asuminen ei ole onnistunut tai jotka eivät tuetun asumisen jälkeen ole syystä tai toisesta pärjänneet itsenäisessä asumisessa. Vaikka kyseessä on lukumäärältään pieni marginaalijoukko, näiden nuorten tukeminen vaatii runsaasti eri sosiaalipalveluiden resursseja ja moniammatillista yhteistyötä.

Opinnäytetyön aihe nousi asunnottomien sosiaalipalveluiden tarpeesta. Lastensuojelun tukiasunnoissa asuneiden nuorten kokemuksia ja toiveita tuetusta asumisesta on tärkeää kartoittaa jo siksi, että yhteiskunta on panostanut paljon taloudellisia resursseja lastensuojelun nuoriin. Näin ollen asunnottomaksi jääminen vie pohjaa jo pitkään tehdyiltä sosiaalityöltä. Asunnottomien sosiaalipalvelut voi käyttää tutkielman tuottamaa tietoa hyväkseen kehittäessään tuetun asumisen työkäytänteitä.

7 TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN

7.1 Tutkimusmenetelmä

Erilaisten metodien tunteminen ja soveltamistaito on tärkeää tutkimuksen tekemisessä. Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2004, 173 -174) kehottavat valitsemaan metodiksi haastattelun, kyselylomakkeen tai asenneskaalan, kun tutkitaan ihmisten ajattelua, kokemuksia, tuntemuksia ja uskomuksia. Valitsimme opinnäytetyön metodiksi teemahaastattelun. Näin pyrimme saamaan haastateltavien oman äänen parhaiten kuuluviin, kun nuoret voivat kertoa kokemuksistaan omin sanoin. Lisäksi pohdimme sitä, että sosiaalitoimiston asiakkaat joutuvat byrokratian vuoksi myös täyttämään useita eri kaavakkeita ja lomakkeita. Emme katsoneet mielekkääksi lisätä papereiden täyttämistä vielä kyselylomakkeilla. Arvioimme myös, että vastausprosentti kyselylomakkeella tai asenneskaalalla olisi tällä kohderyhmällä voinut jäädä riittämättömäksi.

Teemahaastattelu on puolistrukturoitu menetelmä, jossa haastattelun aihealueet on tiedossa, mutta kysymysten täsmällinen muoto ja järjestys puuttuvat. Teemahaastattelun runkona toimii aihealueluettelo. Se toimii haastattelijan muistilistan tavoin ja voi siten olla suhteellisen pelkistetty ja iskusanamainen luettelo. Teemahaastattelurunko toimii kuitenkin keskustelua ohjaavana ”punaisena lankana”. (Salmela 1997, 48–49.) Teemahaastattelun valintaa opinnäytetyön metodiksi puolsi juuri se, että asiakasnäkökulmaa ja erityisesti nuorten kokemusta haluttiin korostaa.

Hirsjärven ym. (2004) mukaan haastattelu valitaankin usein menetelmäksi, kun halutaan nähdä ihminen haastattelutilanteessa subjektina. Ihminen nähdään tällöin merkityksiä luovana ja aktiivisena osapuolena haastattelutilanteessa. Haastateltavalle on annettava tilaa tuoda itseään koskevia asioita esiin mahdollisimman vapaasti. Haastattelun etuna on myös se, että vastauksia voidaan selventää ja pyytää syventämään, esimerkiksi kysymällä perusteluja mielipiteille. Lisäkysymyksiä voidaan myös tarvittaessa käyttää. (Hirsjärvi ym. 2004, 194.) Mielestämme tarkentavien lisäkysymysten esittämissä mahdollisuus ja asian selventäminen ovat oleellisia haastattelutilanteessa. Tällaista mahdollisuutta kyselylomakkeen avokysymykset eivät tarjoa, vaikka muuten vastaus voisikin olla sisällöltään samanlainen.

Hirsjärvi ym. (2004, 93) korostavatkin haastattelun ainutlaatuisuutta tiedonkeruumenetelmänä, sillä sekä haastattelija että haastateltava ovat suorassa kielellisessä vuoro-

vaikutuksessa toisiinsa. Teemahaastattelun aikana molemmat osapuolet tulisikin nähdä tutkimusmateriaalin aktiivisina tuottajina. Haastattelun jälkeen haastatteluaineiston analysointi jää kuitenkin tutkijan tehtäväksi. (Alasuutari 1999, 148.) Hirsjärven ym. (2004, 195) mukaan haastattelun heikkoutena voidaan kuitenkin pitää sen aikaa vievää olemusta. Yhtenä haastattelun pulmana voidaan katsoa sen tuottaman aineiston konteksti- ja tilannesidonnaisuutta. Tulosten tulkinnassa tämä tuleekin ottaa huomioon välttämällä liiallisia yleistyksiä aineiston pohjalta. (Hirsjärvi ym. 2004, 195–196.)

Myös Salmela (1997) varoittaa laadullisen aineiston vaikeasta yleistettävyydestä. Samalla Salmela (1997) kuitenkin korostaa aineiston tuomaa mahdollisuutta asioiden syvempään ymmärrykseen sekä prosessien ja syysuhteiden tavoittamiseen. Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden käyttäjien kokemusmaailmaa tutkittaessa ovat laadulliset menetelmät osoittautuneet lähes ainoiksi keinoiksi monia palveluita tutkittaessa. (Salmela 1997, 31.) Myös Alasuutari (1999) toteaa, että kvalitatiivisten metodien avulla saadaan syvällistä tietoa, mutta se on heikosti yleistettävissä. Laadullisen tutkimuksen yleistettävyysongelma ratkaistaan kuitenkin usein viittaamalla kaikissa tutkimuksen vaiheissa muuhun kirjallisuuteen ja käytettävissä oleviin tilastotietoihin. (Alasuutari 1999, 231, 245.)

7.2 Aineiston keruu

Tutkimuslupa (liite 3) opinnäytetyölle haettiin heti suunnitelmaseminaarin jälkeen toukokuun 2007 alussa Helsingin kaupungin sosiaalivirastolta. Hakemuksen liitteenä oli opinnäytetyösuunnitelma. Tutkimuslupaa haettiin asunnottomien sosiaalipalveluiden asiakashaastatteluihin. Tutkimuslupa myönnettiin toukokuun 2007 lopussa, jolloin myös ensimmäiset haastattelut suoritettiin. Kaikki haastattelut suoritettiin touko- syyskuun 2007 aikana.

Olimme tiedostaneet haastateltavien saamisen ratkaisevaksi tekijäksi opinnäytetyön onnistumisen kannalta. Myös asunnottomien sosiaalipalveluiden nuorisososiaalityöntekijät ja Soccan asunnottomuusprojektin työntekijät olivat esittäneet huolenaiheensa siitä, että haastateltavia voi olla haasteellista löytää ja saada suostumaan haastatteluihin. Pohdimmekin etukäteen keinoja, joilla haastateltavia saataisiin houkuteltua osallistumaan. Mietimme ilmaista ateriaa, elokuvalippuja ja lahjakortteja. Lopulta päädyimme siihen, että lahjakortti voisi toimia parhaiten ”porkkanana” osallistumiseen. Jokainen haastateltava sai näin ollen 20 euron arvoisen lahjakortin tavarataloon, jolla voi ostaa

jotain mukavaa itselleen esimerkiksi cd-levyn tai vaatteita. Saimme rahoituksen lahjakortteihin Kumppanina kentällä -yhteistyöohjelman taholta. ”Porkkanana” toiminut lahjakortti olikin nuorten mieleen ja osa kertoi suoraan suostuneensa haastatteluun lahjakortin takia. Useat haastateltavat kertoivat myös siitä, mitä aikovat lahjakortilla ostaa.

Ennako-oletustemme mukaan haastateltavien saaminen osoittautuikin haasteelliseksi. Asunnottomien sosiaalipalveluiden nuorisososiaalityöntekijät kertoivat potentiaalisille haastateltaville mahdollisuudesta osallistua haastatteluun. Lisäksi heille annettiin saatekirje (liite 1), jossa motivoitiin osallistumaan ja saamaan äänensä kuuluviin. Sosiaalityöntekijöiden mukaan monet nuoret ottivatkin mukaansa saatekirjeen, jossa oli haastattelijoiden puhelinnumerot. Kuitenkaan yhteydenottoja nuorilta suoraan meille ei tullut. Tämä olikin melko ennalta-arvattavissa asiakasryhmä huomioon ottaen. Yhteydenotto vaatisi oma-aloitteellisuutta ja rohkeuttakin soittaa vieraalle ihmiselle. Nuoret eivät myöskään sosiaalityöntekijöiden mukaan olleet innostuneita siitä, että haastattelijoihin otettaisiin yhteyttä asiain yhteydessä.

Saatekirjeessä korostettiin nuorten kokemustiedon tärkeyttä opinnäytetyön onnistumisen kannalta. Saatekirjeestä selvisi myös haastattelun tavoite ja opinnäytetyöntekijöitä koskeva vaitiolovelvollisuus. Vaitiolovelvollisuutta korostettiin myös viranomaisten suuntaan eli nuorille tehtiin selväksi, että sosiaalityöntekijät eivät saa tietää mitä kukin nuorista on haastattelun aikana sanonut. Saatekirjeessä oli mielestämme aiheellista myös alleviivata, ettei haastatteluun osallistuminen vaikuta nuoren asiointiin missään sosiaaliviraston palveluissa. Ennen haastattelun alkua haastattelija kertoi vielä nuorelle haastattelun tarkoituksesta ja painotti haastattelun luottamuksellisuutta. Alun perin olimme ajatelleet suorittaa haastattelut siten, että molemmat opinnäytetyöntekijät olisivat paikalla. Asiaa pohdittuamme tulimme kuitenkin siihen tulokseen, että tällainen järjestely voisi olla haastateltavalle tukala.

Alkuperäisen suunnitelman mukaan ottaisimme haastateltaviin nuoriin puhelimitse yhteyttä ja sopisimme haastatteluajankohdasta. Puhelinnumerot saisimme asunnottomien sosiaalipalveluiden nuorisososiaalityöntekijöiden kautta. Käytännössä yhteydenotto nuoriin tapahtui kuitenkin kirjavasti ja tapauskohtaisesti. Saimme kahden haastatteluun suostuvaisen nuoren puhelinnumerot, mutta toista nuorista emme tavoittaneet puhelimitse. Yhden nuoren kanssa haastattelusta sovimme sosiaalityöntekijän puhelimitse, koska nuorella ei ollut omaa puhelinta. Yhtä nuorta kävimme tapaamassa henkilökohtaisesti ja sovimme haastatteluajan. Pohdimme yhdessä sosiaalityöntekijöiden kanssa,

miten nuoret olisi helpoin tavoittaa ja saada haastateltaviksi. Päädyimme sellaiseen ratkaisuun, että sosiaalityöntekijät soittavat, jos asiakkaaksi on tulossa haastatteluun sopiva nuori ja haastattelija tulee sosiaalitoimistoon odottamaan. Mikäli nuori oli innokas osallistumaan, haastattelu suoritettiin samantein. Tämä paikan päällä ”kärkkyminen” osoittautuikin hyväksi ratkaisuksi. Tällöin nuoren ei tarvinnut erikseen tulla haastatteluun ja sitoutua aikatauluihin. Lopulta haastatteluihin osallistui viisi nuorta.

Olimme myös varautuneet siihen, että nuoret saattavat aluksi innostua ideasta osallistua, mutta innostus voi lopahtaa ja nuori ei ilmaannu haastatteluun. Näitä niin sanottuja ”ohareita” sattui kuitenkin mielestämme melko vähän. Kahden nuoren kohdalla haastattelu ei onnistunut ensimmäisellä yrittämällä, koska nuori ei ilmaantunut paikalle. Saimme kuitenkin nämä nuoret osallistumaan haastatteluun myöhemmin heille paremmin sopivana ajankohtana.

Mielestämme oli tärkeää löytää sellainen ympäristö haastattelujen tekemiselle, jonka nuori kokee mukavana. Yhtenä vaihtoehtona olimme ajatelleet suorittaa haastattelut asunnottomien sosiaalipalveluissa nuoren muun asioinnin yhteydessä. Toisena vaihtoehtona oli myös Kumppanuustalo Hannan tilat. Kolmantena vaihtoehtona oli haastatteluiden toteuttaminen jossakin ravintolassa lounaan merkeissä tai kauniilla ilmalla vaikka puistossa. Emme kuitenkaan pitäneet härkämpäisesti kiinni suunnitelmista haastattelu-ympäristön suhteen, vaan jätimme mahdollisuuksien mukaan nuorelle tilaisuuden valita haastattelu paikka. Toteutimme osan haastatteluista kuitenkin ennalta sovitussa paikassa, joka oli joko haastattelijan tai nuoren ehdottama paikka. Pyrimme siihen, että nuori saa valita kaupunginosan, paikan ja ajan haastattelulle. Näin ollen oli todennäköisempää, että haastattelu onnistuu.

Kaikki haastattelut toteutimme joko kahvilassa tai pikaruokaravintolassa. Tarjosimme nuorelle pientä syötävää tai juotavaa hänen toiveensa mukaan haastattelun aluksi. Ennen varsinaisen haastattelun alkua juttelimme mukavia nuoren kanssa, mikä mielestämme rentoutti haastatteluiden tunnelmaa. Haastattelupaikassa pyrimme valitsemaan mahdollisimman rauhallisen pöydän, jotta muut ravintolan asiakkaat eivät kuulisi haastattelun sisältöä. Toisena syynä tähän oli taustahälyn minimointi haastattelunauhoilla. Nuoria ei kuitenkaan juurikaan tuntunut häiritsevän muiden asiakkaiden läsnäolo, vaan he kertoivat kokemuksistaan melko avoimesti. Haastatteluja litteroidessa ravintolan taustahäly ei juurikaan kuulunut häiritsevästi, vaikka olimme pelänneet sen peittävän

haastateltavan ääntä. Yksi haastattelu ei tallentunut haastattelunauhalle. Tätä on pohdittu tarkemmin kohdassa 7.4 (tutkimuksen luotettavuus).

Alasuutarin (1999) mukaan optimaalisena voidaan ajatella tilannetta, jossa haastateltava ja haastattelijä kohtaavat toisensa tasavertaisina subjekteina. Näin ei kuitenkaan käytännössä ole, sillä ihmisten kohtaamisiin sisältyy aina hierarkioita ja valtasuhteita. Teemahaastattelu on kuitenkin melko lähellä tavallista keskustelutilannetta. Haastattelijä toimii siinä kulttuurisen ja sukupuoleen sidotun mallin mukaisesti, kuten missä tahansa muussakin tilanteessa. (Alasuutari 1999, 142–147.) Haastatteluissa oli erilaisia tunnelmia. Osa haastatteluista sujui rennosti ja keskustelunomaisessa ilmapiirissä. Toisissa haastatteluissa tunnelma oli varautuneempi ja tällöin nuoret vastailivat lähinnä esitettyihin kysymyksiin kertoilematta sen enempää. Osa haastateltavista nuorista kuitenkin pohdiskeli elämäänsä ja tekemiään valintoja haastattelutilanteessa. Haastattelutilanteissa pidimme etuna sitä, että meillä ei ole haastateltavien kanssa suurta ikäeroa.

7.3 Analyysimenetelmä

Teemahaastattelun avulla hankittu aineisto on yleensä runsas ja elämänläheinen. Tämä tekeekin aineiston analyysivaiheesta kiinnostavan, mutta aineiston runsauden vuoksi se voi osoittautua työlääksi. Litterointi sanasta sanaan on siis erittäin hidasta, varsinkin jos tekstiin pyritään saamaan lisäksi tauot, huokailut tai äänensävyt. Aineiston analysointi kannattaa useimmiten aloittaa mahdollisimman aikaisin, heti haastattelun tekemisen jälkeen. (Hirsjärvi & Hurme 1993, 108–109.) Alasuutarin (1999) mukaan aineiston keruu ja analysointi eivät kuitenkaan käytännössä toteudu perättäisinä vaiheina, vaan etenevät osittain yhtä aikaa.

Opinnäytetyömme aineiston muodostivat viiden nuoren haastattelut. Kaikki haastattelut nauhoitimme nuorten suostumuksella ja litteroimme ne huolellisesti miltei sanasta sanaan. Taukoja emme litteroinnissa huomioineet, elleimme katsoneet niitä merkitykselliseksi. Haastattelijan kysymykset kirjoitimme litteroinnissa ylös ja merkitsimme siten, että ne voidaan selkeästi erottaa haastateltavan nuoren vastauksista. Haastattelut litteroimme välittömästi haastattelutilanteen jälkeen. Koska opinnäytetyöntekijöitä oli kaksi, toinen suoritti haastattelun ja toinen litteroi nauhan tekstiksi. Näin ollen tiesimme molemmat haastattelun sisällön.

Litterointi osoittautui ennakko-oletustemme mukaisesti varsin aikaa vieväksi puuhaksi. Yhden haastattelun litterointiin kului neljästä neljääntoista tuntiin, riippuen haastattelun pituudesta ja haastattelunauhan selkeydestä. Toisinaan joitakin haastattelukohtia jouduimme kuuntelemaan nauhalta useampaan kertaan, jotta saimme selville mitä haastateltava todella sanoi. Tekstiksi litteroituna yhden haastattelun pituus vaihteli seitsemästä kolmeentoista A4-sivua (fonttikoko 11). Yhteensä aineistoa kertyi 43 sivua. Tässä kohtaa tulee kuitenkin ottaa huomioon, että yksi haastattelu ei nauhoittunut eikä sitä täten voitu litteroida.

Tutustuimme aineistoon tulostamalla litteroidut haastattelut ja lukemalla ne läpi useaan kertaan huolellisesti. Haastatteluaineistosta alleviivasimme nimenomaan asiasisällön kannalta oleelliset kohdat. Yleensä kirjoitimme alleviivatun kohdan viereen, mitä aihepiiriä alleviivaus koskee (esimerkiksi asumisen tukea). Alleviivatuista tekstikohdista etsimme yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia.

Aineistoon tutustumisen jälkeen teimme haastattelukysymysten pohjalta karkean jäsennyksen aineistosta. Teimme haastatteluiden sisällöstä taulukon suurelle paperille (100cmX140cm). Taulukkoon kirjasimme vasempaan reunaan esitetyn kysymyksen ja jokaisen haastateltavan nuoren vastauksen omaan sarakkeeseensa. Näin saimme jokaiseen kysymykseen nuorten vastaukset aina samalle vaakariville. Tämä helpotti meitä hahmottamaan vastausten samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia. Jo tämän karkean jäsennyksen aikana huomasimme, että aineistosta nousee muitakin teemoja kuin kysymyksissä on esitetty.

Aineistoon tutustumisen jälkeen ja aineistosta tehtyjen raakahavaintojen pohjalta aloimme pohtia aineiston analyysimenetelmää. Yhtenä vaihtoehtona oli luoda aineiston pohjalta tyypittelyjä. Haastateltavien anonymiteetin säilymistä varten oli selvää, että haastateltavien tarinoita on yhdisteltävä ja näin muodostettava tyypittelyt. Mietimme myös olisiko aineiston pohjalta mahdollista muodostaa vain yksi tyypittely – ”Jeppe Juntusen tarina”. Pitkän pohdinnan jälkeen tulimme sellaiseen tulokseen, että keskiverro ”Jepen” muodostaminen aineiston pohjalta, ei ehkä palvelisi työn tarkoitusta. Mietimme myös millaista informaatiota ”Jepen tarina” tarjoaisi ja kuinka sitä voisi hyödyntää. Päädymme siten käyttämään aineiston analyysimenetelmänä teemoittelua.

Seuraava analyysinvaihe oli aineiston pelkistäminen. Aineiston pelkistämisen teimme siten, että jokaisesta haastateltavan lauseesta tiivistimme ydinajatuksen käyttäen haas-

tateltavan kielellistä ilmaisua. Esimerkiksi lauseen ”ne vaan katto et miten mä pärjään”, ydinajatuksiksi tuli pärjäämisen varmistus. Näin kävimme läpi jokaisen litteroidun haastattelun tutkimustehtävämme kannalta oleellisin osin. Nauhoittumattoman haastattelun kohdalla kirjasimme suoraan haastattelijan muistiinpanoista haastateltavan ydinajatuksen. Valitettavasti nuoren oma kielellinen ilmaisu jäi piiloon. Aineistosta nousseet pelkistetyt ilmaisut kirjoitimme paperikorteille. Tarkoituksenamme oli, että niitä on helppo siirrellä eri pinoihin.

Aloitimme aineiston pelkistettyjen ilmaisujen lajittelun. Samaa aihepiiriä käsittelevät ilmaukset keräsimme samaan suureen pinoon ja siitä eriytimme pienempiin pinoihin edelleen samaa aihetta koskevat paperikortit. Esimerkkinä isoon pinoon oli kerätty saatua tukea koskevat paperikortit. Pienempään pinoon eriytimme tällöin esimerkiksi kotikäyntejä kuvaavat kortit omaan pinoon ja toimistolla asioimista käsittelevät kortit omaan pinoon. Näitä saatuja pieniä pinoja vertasimme toisiinsa ja etsimme yhteistä nimittäjää. Edellä kuvatussa esimerkissä yhteiseksi nimittäjäksi löytyi työntekijältä saatu tuki. Pienistä pinoista etsimme edelleen niitä pinoja, joiden paperikorteissa käsiteltiin tukea. Tähän tapaan jatkoimme työskentelyä, kunnes saimme aineiston abstrahoitua eli löysimme aineistosta yläluokat. Yläluokiksi muodostui tässä vaiheessa päihteet, kaverit, saatu tuki, raha-asiat, koulutus ja työ, rikollinen elämäntapa ja oma vastuu. Edellä mainituista aiheista muodostui aineiston alustava luokitus. Tässä vaiheessa pohdimme tarkasti, mitkä asiat toistuvat jatkuvasti haastateltavien tarinoissa. Vastaavasti etsimme myös poikkeavia kokemuksia. Tämä oli varsin työläs ja sekava prosessi, sillä jouduimme järjestelemään pinoja useaan otteeseen, jotta jokainen pelkistetty ilmaus sopisi johonkin pinoon. Useat paperikortit sopivat moneen eri pinoon.

Aineiston abstrahoinnin jälkeen ryhdyimme pohtimaan keskeisiä käsitteitä ja täsmentämään tutkimustehtävää. Paljon miettimistä aiheutti se, kuinka jatkaisimme aineiston käsittelyä, sillä tutkimustehtävämme on kaksiosainen. Päädyimme pitkällisen vaihtoehtojen punnitsemisen jälkeen sellaiseen ratkaisuun, että käsittelemme omissa osioissaan lastensuojelun tukiasumista ja poismuuttovaihetta. Näin ollen poismuuttovaiheesta tuli oma yläluokka, jonka alle muodostui myös alaluokat. Lähdimme pohtimaan saattujen yläluokkien teemoja asumisen onnistumisen kannalta ja ryhmittelimme niitä karkeasti asumisen onnistumista edistäviin ja estäviin tekijöihin. Tätä jaottelua olemme käyttäneet tulosten esittelyssä. Poismuuttovaihetta käsittelevät teemat esittelemme selkeyden vuoksi oman otsikkonsa alla.

7.4 Tutkimuksen luotettavuus

Haastatteluiden luotettavuutta voi heikentää ihmisten taipumus tuottaa sosiaalisesti hyväksyttäviä vastauksia haastattelutilanteessa. Tällä tarkoitetaan, että haastateltava voi puhua haastattelutilanteessa samasta asiasta (esimerkiksi päihteidenkäyttö) eri tavoin kuin toisessa tilanteessa. Hirsjärvi ym. (2004) toteaa Foddyn tutkimukseen viitaten, että haastateltavat voivat esiintyä eri rooleissa: hyvinä kansalaisina, tietoja hyvin omaavina ja kulttuuripersonoina sekä moraaliset ja sosiaaliset velvollisuudet täyttävinä ihmisinä. Usein haastateltavat vaikenevat kuitenkin muun muassa rikollisesta ja norminvastaista käyttäytymisestä sekä taloudellisesta tilanteestaan. (Hirsjärvi ym. 2004, 195–196.) Mielestämme haastateltavat puhuivat kuitenkin varsin avoimesti myös arkaluontoisista asioista, kuten omasta päihteiden käytöstä, taloudellisesta tilanteesta ja myös rikollisesta käyttäytymisestä.

Teemahaastattelun aikana sen molemmat osapuolet tulisi nähdä tutkimusmateriaalin aktiivisina tuottajina (Alasuutari 1999, 148). Koska haastattelun aikana molemmat osapuolet tuottavia haastatteluaineistoa, kiinnitimme analyysivaiheessa erityistä huomiota omiin kysymyksenasetteluihin. Mahdolliset johdattelevat kysymykset ja niihin saadut vastaukset jätimme aineiston ulkopuolelle. Nuoret esimerkiksi käyttivät helposti seuraavassa vastauksessaan haastattelijan käyttämää termiä.

Hirsjärven ym. (2005, 217 -218) mukaan laadullisen tutkimuksen luotettavuutta lisää tarkka selostus tutkimuksen toteutustavoista. Olemmekin pyrkineet kuvaamaan tarkasti tutkimuksen kulkua sen eri vaiheissa. Tämän vuoksi tekstissä näkyy alkuperäinen suunnitelma varsinaisen toteutuksen rinnalla. Esimerkiksi haastatteluiden toteutuspaikkojen suunnittelu ja varsinainen toteutusympäristö on kirjattu raporttiin. Myös haastattelutilanteet ja niihin liittyvät mahdolliset häiriötekijät on luotettavuuden lisäämiseksi kuvattu yksityiskohtaisesti. Myös analyysivaihe on pyritty kuvaamaan mahdollisimman tarkasti ja luokittelutapa on pyritty selostamaan mahdollisimman konkreettisesti.

Tutkimustuloksissa on käytetty haastateltavien suoria ilmauksia sitaatteina. Näillä on pyritty vahvistamaan tutkijoiden tekemää tulkintaa aineistosta. Sitaateissa ei kuitenkaan ole eritelty vastaajaa tietyin tunnuksin (esimerkiksi haastateltava 1), sillä emme katsoneet sitä merkitykselliseksi lukijan kannalta. Tämä takaa mielestämme myös haastateltavien anonymiteetin säilymisen paremmin, sillä tutkimusjoukko opinnäyte-

työssä on melko suppea. Tarkoituksena on siis, ettei haastateltavia voida tunnistaa sitaattien perusteella.

Pohdimme tarkkaan tutkimuksen luotettavuuden kannalta sitä, että yksi haastattelu ei nauhoittunut lainkaan. Haastattelutilanteissa pyrimme mahdollisuuksien mukaan käyttämään kahta nauhuria. Emme kuitenkaan onnistuneet saamaan kaikkiin haastatteluihin kahta nauhuria käyttöömmee. Nauhoittumattoman haastattelun kohdalla haastattelija kirjasi haastattelun sisällön välittömästi paperille, noin tunnin kuluttua haastattelusta. Luotettavuuden kannalta oli mielestämme tärkeää, että haastattelun sisältö kirjattiin nopeasti ylös tuoreesta muistista. Ne haastattelun kohdat, joista haastattelija oli epävarma, jätimme aineiston ulkopuolelle. Näin halusimme varmistaa, että vastauksia ei vahingossa muistivirheen takia tulisi muunneltua. Vertasimme haastattelun vastauksia teemahaastattelurungon kysymyksiin ja tarkastimme oliko näihin saatu vastaukset. Vertailu osoitti, että haastattelun pääkysymyksiin saimme kuitenkin vastaukset. Toki haastattelu olisi ollut informatiivisempi, jos se olisi tallentunut nauhalle. Pohdimme kuitenkin että haastateltavan kielellinen ilmaisu jäi varjoon analyysivaiheessa, sillä aineisto pelkistettiin käyttäen haastateltavien omia sanoja. Pohdimme myös nauhoittumatta jääneen haastattelun roolia aineistossa. Mielestämme rooli jäi aavistuksen verran pienemmäksi kuin muiden haastatteluiden, aineiston analyysitavasta johtuen. Nauhoittumattomaa haastattelua olemme kuitenkin käyttäneet tutkielmassa.

Tutkimuksen luotettavuutta lisäsi se, että meillä oli mahdollisuus työelämänasiantuntija konsultaatioon tutkimuksen tekemisen aikana. Etenkin tutkimuksen suunnitteluvaiheessa hyödynsimme tätä mahdollisuutta. Lähetimme suunnitelman luettavaksi asiantuntijalle ja saimme myös palautetta sisällöstä. Myös teemahaastattelurungosta (liite 2) saimme asiantuntijoilta palautetta. Toteutusvaiheessa hyödynsimme asiantuntija-apua haastatteluiden toteuttamiseen liittyvissä kysymyksissä. Esimerkiksi yhteistyöpalaverissa pohdimme keinoja haastateltavien saamiseksi.

Parityöskentelyn hyvänä puolena pidimme sitä, että saimme asioihin kaksi erilaista näkökulmaa. Eri näkökulmien olemassaolo lisäsi kriittisyyttä aineiston tulkinnessa. Näkökulmista ja niiden perusteluista keskustelimme opinnäytetyön tekemisen aikana paljon ja työpari toimikin itsereflektoinnin peilinä puolin ja toisin. Näin ollen parityöskentely lisäsi tutkimuksen luotettavuutta. Parityöskentelyssä korostuu kuitenkin suunnittelun tärkeys. Jälkikäteen katsottuna haastattelutilanteita olisi pitänyt suunnitella tarkemmin, jotta molemmat haastattelijat olisivat noudattaneet samaa tarkkuutta kysymysten suh-

teen. Esimerkiksi toisissa haastatteluissa on esitetty tarkentavia kysymyksiä ja toisissa haastatteluissa tarkentavia kysymyksiä ei ole esitetty. Näin ollen osa haastatteluista on tarjonnut siis enemmän informaatiota. Myös teemahaastattelurungon teemoja olisi voinut avata tarkemmin ja sanamuotoja hioa enemmän. Opinnäytetyön tekijöille teemojen sisältö toki oli selvää, mutta lukijoille teemat eivät välttämättä niiden kirjallisessa muodossa avaudu yhtä selkeästi.

8 TULOKSET

Kaikki haastatteluihin valikoituneet nuoret olivat miehiä ja iältään 21 -25 -vuotiaita. Asunnottomuuden kesto vaihteli nuorten omien arvioiden mukaan puolesta vuodesta neljään vuoteen. Nuorilla saattoi olla kokemusta myös useammasta asunnottomuusjaksosta. Kaikki haastatellut nuoret olivat asuneet laitoksessa ennen lastensuojelun tukiasuntoon muuttamistaan. Asunnottomuutta voidaan tarkastella suhteellisena ja absoluuttisena asunnottomuutena. Tämän jaottelun mukaan haastateltavista nuorista suurin osa nuorista kuului suhteellisesti asunnottomien ryhmään, mutta mukaan mahtui myös absoluuttista asunnottomuutta.

Asunnottomuus on tyypillisesti seurausta huono-osaisuuden kasautumisesta, jolloin myös elämänhallinta ontuu. Elämänhallinnan ontuminen tuli esiin haastateltujen nuorten tarinoista. Päihteiden käyttö kuului nuorten elämään ja osalla nuorista esiintyi myös rikollista elämäntapaa. Syrjäytyminen voikin tapahtua eri elämänalueilla. Syrjäytyä voi esimerkiksi työelämästä, koulutuksesta tai ihmissuhteista. Tämä sopiikin pitkälti kuvaamaan tutkimusjoukkomme nuoria. Kaikilla nuorilla oli takanaan koulutus- tai työllistymisyrittämiä, mutta haastatteluhetkellä nuoret olivat kuitenkin koulutuksen ja työelämän ulkopuolella. Useiden syrjäytymisen määritelmien mukaan olettaa, että tutkimusjoukon nuoret ovat ainakin vaarassa syrjäytyä tai ovat jo syrjäytyneet yhteiskunnastamme, nuoresta iästään huolimatta.

Aineistomme pohjalta saadut tulokset käsitellään kahdessa osassa: tuettua asumista käsitellään oman yläotsikkonsa alla, samoin kuin poismuuttovaihetta. Tuettua asumista koskevat tulokset on jaoteltu kahteen luokkaan: nuoren asumisen onnistumista edistäviin ja estäviin tekijöihin, jotka esitellään seuraavissa luvuissa omien otsikoidensa alla. Oheinen taulukko toimii tuettua asumista koskevien tulosten hahmottamista helpottavana välineenä.

TAULUKKO 1. Nuoren asumisen onnistumista edistävät ja estävät tekijät (Kallinki & Räsänen 2007)

EDISTÄVÄT	ESTÄVÄT
Tuen vastaanottovalmius	Avuttomuus asioiden hoidossa
Tuen kohdentuminen nuoren tarpeita vastaavaksi	Päihteiden käyttö
Tieto tuen olemassaolosta	Kyvyttömyys oman kodin rajojen valvontaan <ul style="list-style-type: none"> • ”Kodin turvaaminen” • Asunnottomien kavereiden asuttaminen
Taloyhtiön sääntöjen noudattaminen	
Rutiinit ja säännöllinen päivärytmi	

8.1 Tuettu asuminen - Nuoren asumisen onnistumista edistäviä tekijöitä

Nuoren asumisen onnistumista edistäviä tekijöitä ovat tämän tutkielman aineiston pohjalta nuoren valmius vastaanottaa tukea, tuen kohdentuminen nuoren tarpeita vastaavaksi, tieto tuen olemassa olosta ja taloyhtiön sääntöjen noudattaminen sekä rutiinit ja säännöllinen päivärytmi.

8.1.1 Tuen vastaanottovalmius

Suurin osa haastatelluista nuorista koki lastensuojelun tukiasumiseen liittyneen tuen itselleen hyödyllisenä. Nuorten vastauksissa korostui kuitenkin nuorten oma valmius vastaanottaa tukea. Aineiston perusteella nuoren valmiutta vastaanottaa tukea voidaan pitää asumisen onnistumista edistävänä tekijänä. Asumisen onnistumista edistää jos nuori haluaa oppia hoitamaan asioitaan, olla yhteistyössä työntekijöiden kanssa ja pitää kiinni sovituista asioista. Seuraava sitaatti tiivistääkin mielestämme asian hienosti:

”...Jos on ite, ite vaan niinku yhteistyöhalunen... et jos vaan itte on valmis ottaa sitä apua vastaan niin, kyl ne auttaa et... käy niillä käynneillä ja tekee niin kun on sovittu ja...kenellä on mahdollisuus siihen ni kannattaa todellaki tarttua siihen...”

Kujanpään (2007) tutkielmassa on samansuuntaisia tuloksia. Työntekijöiden ehdotuksia otettiin vastaan ja joskus niiden pohjalta myös toimittiin. Työntekijä ohjasi ja neuvoi nuoria sekä esitti vaihtoehtoja, mutta lopullinen päätöksen teko jäi nuorelle. (Kujanpää 2007, 83.) Esimerkkinä tästä omasta aineistostamme nousi esiin tilanne, jossa nuorta oli ohjattu päihdehoitoon, mutta nuori ei itse ollut kokenut sitä ajankohtaiseksi. Myöhemmin nuori kuitenkin katsoi tehneensä virheen kieltäytymällä vastaanottamasta tätä neuvoa. Kujanpää (2007) on tutkielmassaan todennut, että päihdeongelmaisten nuorten kanssa työskentely on ollut haastavaa ja työntekijän kannalta usein turhauttavaakin. Nuorten kanssa sovitut asiat eivät ole pitäneet ja nuoria on ollut vaikea tavoittaa. Näiden nuorten onkin ollut erittäin vaikea ottaa apua vastaan, osittain siksi ettei päihdehoitoon meneminen ole nuoren näkökulmasta ollut ajankohtaista. (Kujanpää 2007, 78-79.) Omassa aineistossamme osa nuorista kertoikin, etteivät osanneet ottaa tukea vastaan. Työntekijöitä saatettiin myös vältellä ja saatua palautetta ei osattu ottaa vastaan ja hyödyntää omassa toiminnassa.

”mä en osannu sitä niinku...jos tuli jotain vaikka positiivista tai negatiivista rakennetta, mä en niinku oikein osannu niinku ottaa vastaan oikein.”

Aineistomme perusteella voidaan sanoa, että työntekijöiden neuvoja pidettiin jälkikäteen hyödyllisinä ja tukea osattiin arvostaa. Tämä tukee mielestämme Jahnukaisen (2004) tutkimuksessa esitettyä ajatusta siitä, että nuoret ovat todella vastaanottavaisia ulkopuolelta tarjoutuvalla tuella vasta hieman yli 20 vuoden ikäisinä. Samoihin aikoihin kuitenkin nuorten mahdollisuus jälkihuollon toimenpiteisiin ja tarjoamaan tukeen loppuu. (Jahnukainen 2004, 318.) Useat tutkijat puoltaisivatkin jälkihuollon ikärajan korottamista 25 ikävuoteen. Perusteluna näkemykselle on esitetty nuorten yksilöllinen tahti kehittyä ja itsenäistyä. Näin nuorille tarjoutuisi mahdollisuus asua pidempään lastensuojelun tukiasunnoissa. (Kujanpää 2007, 100.) Pohdimmekin vaikuttaisiko ikärajan nostaminen 25-vuoteen nuorten tuen vastaanottovalmiuteen? Olisiko palautetta ja neuvoja helpompi ottaa vastaan ja hyödyntää omassa toiminnassa?

8.1.2 Tuen kohdentuminen nuoren tarpeita vastaavaksi

Lastensuojelun tukiasumisen tavoitteena on, että nuori oppisi hoitamaan itsenäisesti asioitaan. Tukiasumisen jälkeen jälkihuoltonuoret siirtyvät tavalliseen vuokra-asumiseen. Tällöin itsenäiseen asumiseen liittyvät taidot tulisi olla täysin omaksuttu. Tätä tutkielmaa varten on haastateltu nuoria, joilla on ollut jossain asumisuransa vai-

heessa epäonnistuneita asumisyhtymisiä yhtä lukuun ottamatta. Epäonnistuneella asumisyhtymyksellä tarkoitamme tässä tutkielmassa joko yhtä tai useampaa nuoren saamaa häätöpäättöä asunnostaan. Oletuksenamme on siten, ettei nuori ole saanut asumiseen riittävästi tai hänen tarpeitaan vastaavaa tukea, eikä täten omaa riittäviä asumisvalmiuksia.

Asumisen onnistumista edistää, jos tarjottu tuki vastaa nuoren tarpeita. Nuoret kertoivat saaneensa monenlaista tukea lastensuojelun tukiasunnossa asumisensa aikana. Nuorten haastatteluissa tuli esille seuraavia tuen muotoja: työntekijän kotikäynnit nuoren luona sekä tapaamiset kaupungilla, työntekijän mukanaolo nuoren asioidessa virastoissa, neuvonta ja ohjaus eri hakemusten ja kaavakkeiden täyttämässä sekä velkajärjestelyissä sekä palaverit ja tapaamiset lastensuojelun jälkihuollon tiloissa. Jotkut nuoret kertoivat myös saaneensa ohjausta koulutus - ja työllistämistoiminnassa sekä päihdehoitoon ohjauksessa. Osa nuorista mainitsi myös saaneensa taloudellista avustusta asunnon kalustamiseen. Seuraava sitaatti kuvaa mielestämme sitä, että tuki muovataan nuoren tarpeiden mukaan:

”Itseasiassa, mä sain siihen niinku tukee siltäkantilta et mitä mä niinku ite siihen halusin tukee. Mä sain hyvää tukee siihen aikaan niinku todella, todella hyvää tukee...”

Nuorten kokemuksissa korostui kotikäyntien suuri merkitys nuorille. Kotikäynneillä vaihdettiin kuulumisia, juteltiin miten nuorella on mennyt, juotiin kahvia ja nuoret saivat neuvoa asioiden hoitamiseen oman tarpeensa mukaan. Myös Kokkosen (2005) tutkielmassa nuoret kuvaavat kotikäyntien sisältöä varsin samalla lailla. Nuorten mielestä kotikäyntien tarkoituksena oli seurata nuoren pärjäämistä, miten nuorella menee (Kokkonen 2005, 91 - 92). Opinnäytetyötämme varten haastatellut nuoret kokivat kotikäynnit hyvänä toimintamuotona ja niistä välittyikin varsin lämmin kuva:

”Se oli niinku todella hyvä juttu ja se tuntui sit aina niinku hyvältä kun tultiin kattomaan ja keitettiin kahvit ja mä sain ite keittää ne kahvit ja sosiaalityöntekijä eli tää mun oma työntekijä niin tuli kattoo niin se oli aina jotenki niinku mukavaa...”

Nuoret kokivat kotikäynnit parhaana toimintamuotona itselleen. Seuraavista sitaateista ilmenee, että nuoren elämäntilanne on otettu huomioon ja nuorta on tuettu vaikeina aikoina sekä työtappaa on muutettu joustavasti vastaamaan nuoren tarpeita:

”et silloin kun mulla oli vaikeeta niinku...se silloin mua jeesas...kun se tuli käymään niin se oli vähän pidempään ja jutteli...et siin se autto mua et se oli niinku läheinen...ja se ymmärsi kun mulla meni sit vähän huonommin...”

” Sit kun rupes oleen niinku sellasii lipsahduksii niin sit me suoraan tehtiin sillai et se tuli käymään sinne ni se oli helpompaa sillei... se tuli aina mun kotiin ja sillei se meni paljon paremmin.”

Aineistosta nousi myös esiin ristiriitainen kokemus yksinjäamisestä. Nuori koki jälkihuollon toimineen lähinnä rahoituksellisena kanavana, toisaalta nuori kertoi kuitenkin vältelleensä työntekijöitä. Nuoren kertomasta nousee kuitenkin esiin toive kotikäynneistä:

”no kun en mä oikein loppupeleissä saanu kun sitä rahallista, et et kai mua olis pitäny auttaa kun mullahan oli se jälkihuolto, mut ei mua, ei ne käyny edes kattomassa tai mitään et.”

”Kylhän ne vissiin siinä jossain vaiheessa ainakin yritti auttaa...meni vähän bailaamiseksi...yritin pitää mahdollisimman isoo etäisyyttä noihin kaikkiin työntekijöihin...”

Jäimme pohtimaan olisiko tämän nuoren kohdalla kotikäynneistä ollut apua nuoren sitouttamiseksi yhteistyöhön? Myös Kujanpään (2007) tutkielmassa tuli esiin, että nuoret toivovat toisinaan myös kotikäynntejä toimistolla tapahtuvien tapaamisten ohella. Kujanpää (2007) kuitenkin muistuttaa, että niitä nuoria, joiden elämä on kaottista ja joilla menee lujaa esimerkiksi päihteiden käytön vuoksi, on erittäin vaikeaa tavoittaa. Sovittujen kotikäyntien aikana nuoret eivät ole kotona ja heitä ei saa puhelimitse kiinni. Valitettavasti juuri nämä nuoret kuitenkin tarvitsisivat eniten apua. (Kujanpää 2007, 73 - 74.)

Haastatellut nuoret eivät juurikaan osanneet esittää toiveita tuetun asumisen suhteen. Tämä havainto on sopusoinnussa Kokkosen (2005, 92) tutkielman tulosten kanssa. Omasta aineistostamme nousi kuitenkin esiin nuoren kokemus auttamisen ja kontrollin välisestä suhteesta. Nuori koki että häntä paapottiin liikaakin. Seuraavasta sitaatista voidaan kuitenkin päätellä, että nuori olisi toivonut järeämpää puuttumista päihteiden käyttöön hänen kohdallaan:

”Mä olisin toivonu kyllä enemmän semmosta...öö päihteisiin liittyvää niinku tarkkailua... niinku pistetty esimerkiksi jopa seulaan...sen asunnon pitämisen vuoksi laitettu vaikka seulaan. Niin se olis voinu muuttaa paljon asioita. Kun mun mielestä ehkä vähän liikaakin autettiin mun kohdalla”

Nuoren tilanteen lukeminen vaatii työntekijältä herkkyyttä tunnistaa nuoren tarpeet. Toisaalta tuen tarpeen arviointia varten työntekijän on saatava tieto nuoren todellisesta elämäntilanteesta. Omasta elämäntilanteestaan ja esimerkiksi päihteiden käytöstä rehellisesti kertominen vaatii luottamuksellista suhdetta työntekijään.

”Mun huumeiden käytöstä, kyl mä siit sit ihan avoimesti puhuin et en mä mitään ruvennu salaileen, et kyl mul oli ongelma...”

Haastattelujen perusteella voidaan todeta, että mielipiteet tuen hyödyllisyydestä jakautuvat kolmeen osaan: saatua tukea pidettiin hyödyllisenä, tukea ei koettu olleen riittävästi tai tukea ei tarvittu, sillä tukea saatiin riittävästi muulta tukiverkostoltaan. Myös Kujanpään (2007) tutkielmassa suurin osa nuorista oli kokenut tuen hyödyllisenä. Kriittikiä antaneet nuoret kokivat, ettei asuminen lastensuojelun tukiasunnossa ollut erityisen tuettua. (Kujanpää 2007, 91 -92.)

8.1.3 Tieto tuen olemassaolosta

Kujanpään (2007) tutkielman mukaan nuoret tiesivät kääntyä lastensuojelun oman työntekijän puoleen hädän hetkellä. Positiivista palautetta nuoret antoivat oman työntekijän helposta tavoitettavuudesta puhelimitse. Tieto avun saamisesta oli helpottanut ja auttanut nuorten oloa sekä lisännyt turvallisuuden tunnetta. (Kujanpää 2007, 72.) Opin- näytetyömme tulokset ovat varsin samansuuntaisia ja näin ollen tietoa avun olemassaolosta ja sen saantikanavasta voidaan pitää asumisen onnistumista edistävänä tekijänä. Haastatelluille nuorille oli kirkkaasti piirtynyt mieleen, että apua ja tukea tarjoaa

kaikissa nuoren mieltä askarruttavissa asioissa ensisijaisesti lastensuojelun tukipalveluiden oma työntekijä. Nuoret kertoivatkin ongelmatilanteissa kääntyneensä oman työntekijän puoleen. Nuoret kertoivat saaneensa neuvontaa ja ohjausta tilanteeseensa joko soittamalla tai käymällä toimistolla.

”Tiesin aina et se oli niinku mun oma työntekijä ja jos se ei oo se niin sit se on siit, siit viereisestä luukusta....Siel oli niinku tuttuja silleen niinku...silleen et mä sain aina niinku apua jos, jos ja kun mulle tuli ongelmii niin soittamalla tai käymällä, niinku mä tein aina...”

8.1.4 Taloyhtiön sääntöjen noudattaminen

Taloyhtiön sääntöjen noudattaminen ja kunnioittaminen edistää asumisen onnistumista aineiston pohjalta. Niin kuin eräs nuorista totesi, on taloyhtiön sääntöjä pakko noudattaa, jos asunnon aikoo pitää. Voidaankin sanoa, että taloyhtiön sääntöjen ymmärtäminen on kivijalka, jonka päälle onnistunut asuminen rakentuu. Taloyhtiön sääntöjen noudattaminen ei kuitenkaan nuorten kokemusten valossa ollut suinkaan itsestään selvä asia. Nuoret kertoivat haastatteluissa monenlaisista asioista, joista syntyi ongelmia naapureiden ja myös virkavallan kanssa. Kaveripiirin ja päihteiden käytöstä aiheutuneet ”häslingit” kietoutuvat nuorten kokemuksissa varsin tiivisti asumisen epäonnistumisen ympärille, mikä ilmenee seuraavista sitaateista:

”rupes tulee kuprui sinne sun tänne ja ne (naapurit) rupes huomauttamaan mun ystäviin ja heidän käyttäytymistään ja niinku vastaavaa tai tämmöstä”

”Se (naapuri) tuli vastaan niin sit se alko valittaa mulle et niinku et kauhee melu kuuluu ja tälle näin...”

”Poliisit teki kotietsinnän...mitään ei löytynyt, ei siis mitään löytyny...”

8.1.5 Rutiinit ja säännöllinen päivärytmi

Asumisen onnistumista edistävänä tekijänä nuorten arjessa voidaan pitää arjen rytmittymistä mielekkään toiminnan avulla. Myös Laaksonen (2004) on todennut, että jälkihuollon aikana olisi tärkeää, että nuoren arjessa olisi rytmi. Nuoren arkeen rytmiä tuo-

vat esimerkiksi koulutus tai työ, joihin nuorta tulisikin jälkihuollossa tukea. (Laaksonen 2004, 36–40.) Lastensuojelun tukiasunnossa asumisen aikana osalla haastatelluista nuorista oli arkea rytmittävää toimintaa. Nuorilla oli siis takanaan koulutus- tai työllistämisyrittäjiä, jotka kuitenkin olivat keskeytyneet. Haastatteluhetkellä kaikki nuoret olivat ilman säännöllistä arjen toimintaa, kuten työtä tai opiskelua. Mikäli nuorella ei ole säännöllistä rytmiä arkielämässään, voi vuorokausirytmien puuttuminen aiheuttaa yöaikaan elämistä ja ongelmia naapureiden kanssa. Eräs nuori kertookin rutiinien kiinnipitämisen tärkeydestä seuraavassa:

”Oisin voinu pitää jonku säännöllisen rutiinin, rutiineis kiinni niinku. Päivärytmi, etsii se mielekäs, mielekäs homma niinku ja pitää myös siit mielekkääst hommast kiinni.”

Syyt keskeytyneiden koulutus- ja työllistämisyrittysten takana olivat moninaiset. Osa nuorista kertoi päihteiden käytön olleen syynä koulutus- tai työllisyyskokeilun loppumiselle, toisilla syynä olivat kiinnostuksen puute alaa kohtaan tai sekava elämäntilanne.

”Se jäi vähän niinku se oppisopimus silloin kesken... Se oli mun oma vika et mä jouduin lähtee sit sieltä. Siin (päihteet) oli joo iso syy siihen, et et mä en enää käyny koulua ”

”Kävin sitä amista vähän aikaa, mut sekin jäi sit kesken.”

”Siin oli sitä työllistämistä, mut se ei sit oikee onnistunu siinä tilantees ja sillai...”

Kaikkien nuorten haastatteluissa koulutus tuli kuitenkin esiin jonkin asteisena tulevaisuuden suunnitelmana. Kuten Kokkosen (2005) tutkimuksessa todetaan, nuoren selviytymistä auttaa kiinnittyminen koulutus- tai työpaikkaan. Aineistosta nousi esiin se, että monet nuoret kokivat oppisopimuksen parhaiten itselleen sopivana koulutusvaihtoehtona. Useat nuoret toivat kuitenkin esiin näkökulman, jonka mukaan koulutus ei näyttäytynyt ajankohtaisena haastatteluhetkellä. Syinä olivat eri elämän osa-alueilla olevat vaikeudet, esimerkiksi hoitamaton päihdeongelma. Nuoret kokivat haastatteluhetkellä tärkeimmäksi tavoitteeksi asunnon saamisen.

”Jos mä menisin jonkinlaiseen koulutukseen, vissiin niinku oppisopimus olis kaikkein paras vaihtoehto... et kunhan nyt irti pääsis vaan eroon noista huumeista ja sais sen asunnon niin sit vois rupee niin keskittyä niihin asioihin.”

”mut sitä (työpaikkaa) mä rupeen murehtii sitte ku, sitte ku on asunto ja kaikki nää..”

Kujanpään (2007) tuloksissa nuorten tulevaisuuden suunnitelmiin kuului kumppanin kanssa yhteen muutto, naimisiin meno, perheen perustaminen ja lasten hankinta. Lisäksi nuorten tavoitteisiin kuului ammatin hankinta ja pysyvä työ. (Kujanpää 2007, 102.) Tässä kohdin tuloksemme eroavat melko selkeästi Kujanpään (2007) tutkimustuloksista. Haastatellut nuoret kertoivat tulevaisuuden suunnitelmissaan lähinnä koulutus- tai työpaikkahaaveista. Kaikkien nuorten suunnitelmissa oli päästä työelämään tai hankkia ammatti. Sen sijaan vain muutama nuorista mainitsi perheen perustamisen kuuluvan tulevaisuuden suunnitelmiin. Jäimme pohtimaan onko tulosten erilaisuuden taustalla myös haastateltavien sukupuoli. Kaikki haastattelemamme nuoret olivat nimittäin miehiä, toisin kuin Kujanpään (2007) tutkimuksessa.

”No sit kun mä tiän et mä osaan ittestäni pitää huolen ja mullon kaikki asiat kunnossa niin sit voi kattoo sitä perhejuttu... Kyl lapsi rajottaa elämää.”

8.2 Tuettu asuminen – nuoren asumisen onnistumista estäviä tekijöitä

Nuoren asumisen onnistumista estäviä tekijöitä ovat tämän tutkielman aineiston pohjalta avuttomuus asioiden hoidossa, päihteiden käyttö sekä kyvyttömyys oman kodin rajojen valvontaan.

8.2.1 Avuttomuus asioiden hoidossa

Nuorten taloudellista tilannetta kuvasi se, että kaikkien nuorten tuloina olivat toimeentulotuki sosiaalivirastosta ja asumistuki Kelasta. Myös työmarkkinatuki mainittiin tulonlähteenä koulutuksen aikana. Aineistosta nousi vahvasti esille se, että nuorilla oli ongelmia erinäisten talousasioiden hoidossa. Tuloksemme siitä, että nuorilla oli vaikeuksia raha-asioiden hoidossa ja he saivat niihin apua, vahvistaa myös Kujanpään (2007) tutkimus-

tuloksia. Edellä mainitun tutkimuksen mukaan nuoret saivat apua raha-asioiden hoitoon. Osalle nuorista oli kertynyt vuokravelkoja, joiden hoitamiseksi tehtiin maksusuunnitelma yhdessä työntekijän kanssa. (Kujanpää 2007, 71.) Aineistomme mukaan lähes kaikille nuorille oli kertynyt jonkin verran vuokravelkoja, joiden hoitamiseen osa nuorista kertoi saaneensa apua työntekijältään.

”Me saatiin kumminki sovittua ne vuokravelat ja näin, nyt mä oon maksanu ne kaikki... No on mul luottotiedot menny mut ei mulla oo sit muita velkoja kun sakot ja sit mitä on ulosotos.”

Avuttomuudesta asioiden hoidossa kertoo myös se, että kaikki haastatelluilla nuorilla oli maksuhäiriömerkintä, joka vaikeuttaa esimerkiksi asunnon saantia tulevaisuudessa. Myös erinäiset sakot ja/tai muut velat näyttivät kuuluvan nuorten tämän hetkiseen elämään.

Nuorilla ilmeni myös ongelmia niin kutsuttujen paperiasioiden hoidossa. Nuoret kokivat paperiasioiden hoitamisen hankalana. Paperiasioihin oli nuorten kertoman mukaan pyydetty apua aina tarvittaessa omalta lastensuojelun työntekijältä. Nuoret saivatkin ohjausta ja neuvontaa hankaliksi kokemiensa hakemusten ja kaavakkeiden täyttämässä. Myös Kujanpään (2007) tutkielmassa tuli esiin se, että nuoret kokivat paperiasioiden hoitamisen hankalana ja sekavana. Nuoret olivat saaneet apua työntekijöiltään paperiasioiden hoidossa. (Kujanpää 2007, 69.)

”Se paperityö mua sit vähän yllätti mut sit se näytti mulle sit miten ne tehdään ja tollel ni... et kädestä pitäen autto, mut kyl siin sit oppi tekee... et se oli sit tosiaankin et hyödyllinen se lastun työntekijä”

Suomen sosiaaliturvajärjestelmän monimutkaisuus asettaakin asiakkaille haasteita. Asiakkaalle ei ole aina selvää mistä mitäkin etuisuutta haetaan, millä kaavakkeella, mitä liitteitä tarvitaan ja ylipäättään etuisuuksien olemassa olosta ei välttämättä ole riittävästi tietoa. Byrokratiaa pidetäänkin asiakkaiden kannalta hankalana ja etuuksien hakemista työläänä. Myös Autin ja Soppelan (2007, 6) raportissa huolenaiheeksi on noussut se, kuinka esimerkiksi mielenterveyden ongelmista kärsivät ja päihteitä käyttävät henkilöt selviävät kirjallisesta hakemuskäsittelystä.

Haastatelluista nuorista osa koki edelleen paperityön hankalana ja koki tarvitsevana siihen tukea ja apua myös jatkossa. Kujanpään (2007, 102) tutkielman tulosten mukaan nuorilla paperiasioiden ja talousasioiden hoitaminen helpottui ajan myötä. Tämä on osittain ristiriidassa saamiemme tulosten kanssa. Joten voimmekin miettiä, oliko annettu apu paperiasioiden hoidossa oikeanlaista. Ovatko nuoret todella ymmärtäneet hakemusten ja kaavakkeiden täyttämisen merkityksen vai onko kaavakkeet vain yhdessä täytetty työntekijän kanssa? Seuraava sitaatti kuvaa kuitenkin nuoren luottamusta avun saantiin myös jatkossa:

”Mut kyl mä sossun kautta, et kylhän ne mulle neuvois et miten ne täytetään tai sit mä voisin kysyy niistä toimistoista missä mä käyn et, et miten se nyt menikään, mitkä merkittiin mihin ja ne hakemukset...”

8.2.2 Päihteiden käyttö

Asunnottomuuteen vaikuttaa köyhyyden, syrjäytymisen ja asuntopulan lisäksi voimakkaasti myös runsas päihteiden käyttö (Korhonen 2002, 5 – 11). Nuorten haastatteluissa päihteet tulivatkin voimakkaasti esiin. Yllätyimme myös siitä, miten avoimesti nuoret kertoivat haastatteluissa päihteiden käytöstään, sillä Hirsjärven ym. (2004, 195–196.) mukaan haastateltavat vaikenevat usein arkaluontoisesta toiminnasta kuten päihteiden käytöstä ja rikollisesta toiminnasta haastatteluissa. Pohdimme myös selittääkö tämä sitä, ettei eräs nuorista tuonut päihteitä esiin laisinkaan haastattelun aikana.

Päihteet näyttelivät suurta roolia useimpien haastateltavien nuorten elämässä. Oli mielenkiintoista huomata, miten nuorten oma määritelmä päihteistä erosi haastattelijoiden käsityksistä. Meidän käsityksemme mukaan päihteiksi luokitellaan tupakka, alkoholi ja huumausaineet sekä rauhoittavat lääkkeet. Haastatellut nuoret viittasivat kuitenkin päihteistä puhuessaan lähinnä huumausaineisiin. Joidenkin mielestä esimerkiksi kannabis ei myöskään lukeutunut päihteisiin. Tätä kuvaakin nuoren seuraava sitaatti:

”Mulla on itse asiassa noi päihteet jääny aika, aika pitkälti pois silleen, kyl mä silloin tällöin suoraan sanottuna polttelen hassista, mut ei se nyt oo niinku, en mä luokittelen sitä yhtään päihteeks.”

Haastateltujen nuorten kertoessa päihteistä nousi esiin se, että nuoret kokivat käytöllä olevan negatiivisia vaikutuksia omaan elämäänsä. Monet nuoret kokivat, että nimen-

omaan päihteiden käyttö ja sen tuomat lieveilmiöt olivat vaikuttaneet asumisen epäonnistumiseen. Päihteet olivat vaikuttaneet negatiivisesti myös ihmissuhteisiin, koulutukseen ja terveyteen. Päihteiden käytön lopettamisen nuoret kokivat vaikeana ja haasteellisena tehtävänä. Päihteiden käyttö vaikutti merkittävästi myös kaverisuhteisiin, sillä nuorten kaverit pyörivät näissä samoissa piireissä. Toisin kuin Kokkosen (2005, 97) tutkimuksessa, haastattelemamme nuoret kertoivat kavereiden aiheuttaneen hankaluuksia elämäänsä ja ennen kaikkea asumiseensa. Huumeita käyttävät nuoret tiedostivat myös sen, että jos haluaa eroon huumeista, on kaveripiiriä vaihdettava. Eräs nuorista oli miettinyt jopa paikkakunnalta muuttoa kaveripiiriin vaihtamiseksi.

Päihteiden käyttö nousi aineiston valossa asumisen onnistumista estäväksi tekijäksi. Moni nuori kertoikin päihteiden käytön vaikuttaneen negatiivisesti asumiseen. Suurta roolia asumisen epäonnistumisessa näyttelivät myös päihteitä käyttävät kaverit ja siihen liittyvät lieveilmiöt. Päihteiden käyttö vaikutti sekä nuoren taloudelliseen tilanteeseen että aiheutti ongelmia taloyhtiöiden muiden asukkaiden kanssa. Päihteitä käyttävistä kavereista aiheutui myös nuoren asumiseen ongelmia.

”...siitä oli viime asuminen, tai niinku viime asuminen paljon kiinni, päihteiden rekvisiitasta.”

Nuorten kertoman mukaan päihteiden käyttö vaikuttaa merkittävästi ihmissuhteisiin ja varsinkin perhesuhteisiin. Eräs nuori koki ikävänä, että perhe joutui olemaan huolissaan hänestä. Nuoret kertoivat myös asunnottomaksi jäämisen jälkeen päihteiden käytön vaikuttaneen ihmissuhteisiin. Esimerkiksi sukulaisen luona asuminen päättyi huumeiden käyttöön, jota kuvaa seuraava sitaatti:

”...(sukulaisen) luona asuin, kunnes sitten taas mä käytin aineit ja sitte tota... jouduin pois sielt lähtemään.”

8.2.3 Kyvyttömyys oman kodin rajojen valvontaan

Kaverit ovat nuorille tärkeitä ja kaveripiirillä on suuri vaikutus nuoren elämään. Kavereiden merkitys haastatelluille nuorille näyttäytyi kaksipiippuisena asiana tässä tutkielmassa. Toisaalta nuoret kokivat saaneensa kavereilta tukea, toisaalta kavereiden kerrottiin myös tuottaneen monenlaista hankaluutta nimenomaan asumiseen. Nuoret kokivat myös kaveripiiriin hankaloittavan päihteiden käytön lopettamista. Tämä poikkeaa

Kokkosen (2005) tutkimustuloksista, sillä hänen haastattelemistaan nuorista kukaan ei kertonut kaveripiirin vaikuttavan negatiivisesti elämäänsä. Kokkonen (2005) kuitenkin toteaa, että jälkihuoltonuoren kaveripiirillä on suuri vaikutus siihen, mihin suuntaan nuoren elämä kulkeutuu. Hyvä kaveripiiri vahvistaa nuoren pärjäämistä, kun taas huono kaveripiiri voi vetää nuorta epäsosiaaliseen käytökseen ja sovittujen velvollisuuksien laiminlyömiseen. (Kokkonen 2005, 98–99.) Aineistomme perusteella on helppo yhtyä Kokkosen (2005) edellä esittämään ajatuksiin, ainakin asumisen onnistumisen suhteen.

8.2.3.1 ”Kodin turvaaminen”

Tärkeäksi asumisen onnistumista estäväksi tekijäksi nousi se, että nuorilta puuttui keinoja ”turvata kotinsa”. Oman kodin rajojen puolustamiskyky vaihteli haastatelluilla nuorilla. Nuoret kertoivat kahdenlaisia tarinoita. Kavereiden kyläilyä ja meininkiä asunnolla pystyttiin rajoittamaan puhumalla.

”Onhan ne kaverit vähän sellasii, mut kyl ne sit taas ymmärtää jos niille ilmoittaa et rauhallisemmin tai älkää tulko nyt ja näin”

Toisaalta taas kavereiden kyläily ja meininki asunnolla ei rauhoittunut puhumalla tai nuori ei osannut tai uskaltanut pitää puoliaan. Jatkuva kaverivirta ja ramppaaminen asunnolla oli sekä nuoren että naapureiden mielestä häiritsevää. Tästä aiheutuikin nuorelle ongelmia naapureiden kanssa. Myös päihteiden käytöllä oli voimakkaasti osuutta asiaan. Meininki riistäytyi erään nuoren kertoman mukaan pikkuhiljaa pahemmaksi, eikä nuori lopulta uskaltanut mennä asuntoonsa enää laisinkaan.

”Se oli hankalampi tilanne, siin oli semmonen et mul oli mulla oli paljon siellä kaikenlaista häslinkiä, semmosta niinku sopimatonta käytöstä. Ja todella paljon ja kokoajan niinku, et se ei tuntunut loppuvan millään ja mul kävi hirveesti kavereita siellä”

”sit se meni siihen jossain niinku loppuvaiheessa, et mä en ite ees uskaltanut itse mennä sinne asuntoon...”

Nuorten luottamus kavereihinsa vaihteli. Osa nuorista koki voivansa luottaa ystäviinsä, mutta osalla nuorista luottamus kavereihin oli epävarmaa. Myös nuorten arviot siitä,

millaisia vaikutuksia kaveripiirillä olisi jatkossa asumisen onnistumiseen, vaihtelivat. Asunnottomaksi jäämisen jälkeen kaverit myös asuttivat osaa haastatelluista nuorista. Luottamuksen puuttumisesta kavereihin kertoo myös, että asunnon saanti on salattava tulevaisuudessa.

”monet tuntee ja tietää ja jos mä asunnon saan niin, siit pitää olla todella hiljaa, pitää olla vaan hiljaa ja toimia asiat vähän niinku peilikuvana toisen lailla...”

8.2.3.2 Asunnottomien kavereiden asutus

Toiseksi tärkeäksi asumisen onnistumista estäväksi tekijäksi nousi, haastateltujen nuorten kokemuksen perusteella, kavereiden asuttaminen. Kavereiden asuttamisesta koitui nuorille monenlaista haittaa. Erään nuoren sanoja käyttäen ”meno riistäytyi käsistä”, varsinkin jos useampaa kaveria asutettiin samanaikaisesti. Osa nuorista toi haastatteluissa selkeästi esiin sen, että asumisen epäonnistumisen syynä oli juuri kavereiden asuttaminen. Tämä ilmenee suoraan seuraavasta nuoren sitaatista:

”Et sen takii sitten niinku menikin pipariksi loppupeleissä, koska mä niinku asutin siin porukkaa kellei ollu omii asuntoi...”

Kavereiden asuttamisen syiksi nuoret kertoivat oman kyvyttömyyden kieltäytyä ja sanoa kavereille ei. Tämä paistaa esiin seuraavasti nuoren sitaatista:

” ja sit siel tais asuu moni muu...kun mä en vaan pystyny sanoo ei, kun oli talvi, et lähtekää ulos ja...tai mee nukkuu tohon rappukäytävään, hei et ei....”

Kujanpään (2007) tutkimuksessa nousi esiin lastensuojelun tukiasunnossa asumiseen liittynyt yksinäisyys. Tämän vuoksi asunnossa ei viihdyttykään yksin, vaan joko kaverit kyläilivät nuoren luona tai nuori vaihtoehtoisesti kävi kavereilla kylässä (Kujanpää 2007, 61 -62). Tätä tutkielmaa varten haastatteluista nuorista kuitenkin vain yksi nuori toi esiin kokemuksensa yksinäisyydestä. Mieltämme jäi vaivaamaan kysymys, oliko kavereiden asuttamisen taustalla kuitenkin myös nuorten kokema yksinäisyyttä?

8.3 Kehitysehdotuksia tuetusta asumisesta

Päihteiden käyttö nousi tutkimustuloksissa esiin asumisen onnistumista estävänä tekijänä. Voisikin pohtia erilaisia keinoja ja työskentelytapoja, joita voisi soveltaa päihteitä käyttävien nuorten kanssa toimimiseen ja heidän tukemiseen. Tärkeää olisi myös yrittää löytää keinoja nuoren motivoimisessa päihdehoitoon. Tutkielmassamme tuli esiin se, että jotkut nuoret olisivat toivoneet järeämpää puuttumista päihteiden käyttöön, jopa seuloja ehdotettiin.

Tutkimustulostemme perusteella voidaan sanoa, että nuoret kokivat työntekijän kotikäynnit parhaana toimintamuotona. Voisiko nuorten luona tapahtuvia kotikäyntejä olla tiivistetysti, esimerkiksi viikoittain, etenkin niiden nuorten kohdalla joiden elämänhallinta on heikkoa (esimerkiksi päihdeongelman vuoksi). Tiedostamme toki, että nuoret saattavat salata päihdeongelmansa tai eivät itse koe tai tiedosta sellaisen olemassaoloa. Hoitoon ohjauksen mahdollisuutta voisi nuorelle vilautella, vaikka nuori ei siihen olisi-kaan suostuvainen. Erilaisten päihdehoitomahdollisuuksien tunteminen jättäisi nuorelle kuitenkin valinnanvaraa.

Tutkimustulostemme mukaan nuoret kokivat paperiasioiden hoitamisen haastavaksi ja työlääksi prosessiksi, johon he kaipasivat myös apua. Hakemusten täyttämässä ohjaamisen lisäksi olisi mielestämme hyvä varmistaa, että nuori myös ymmärtää miksi papereita joutuu täyttämään. Mielestämme olisi hyvä kokoontua miettimään myös keinoja, kuinka nuori saadaan vastuutettua omien asioidensa hoitamisesta. Vuokranmaksu seuranta voisi ehdottaa hienovaraisesti nuorelle etenkin silloin, jos voidaan olettaa nuoren käyttävän päihteitä. Toisaalta pohdimme myös, voisiko vuokranmaksu seuranta koskea kaikkia lastensuojelun tukiasunnoissa asuvia nuoria automaattisesti? Maksuhäiriöihin puuttuminen on nuoren etu. Toinen asia onkin kuinka nuori saadaan ymmärtämään, että kyse on hänen omasta edustaan ja myös vastuutettua vuokranmaksutaan.

Tutkimustulostemme mukaan taloyhtiön sääntöjen noudattaminen osoittautui monille nuorille asumisen onnistumisen kompastuskiveksi. Tutkimusjoukkoomme valikoituneiden nuorten oman käsityksen mukaan taustalla oli usein päihteiden käytöstä ja kave-
reiden ramppaamisesta sekä asuttamisesta aiheutuneita ongelmia. Taloyhtiön sääntöjen ehdottomuuden painottaminen olisi mielestämme tärkeää. Voitaisiinkin miettiä keinoja, miten nuori saadaan ymmärtämään se, että asunnon vuokralaisena nuori on vas-

tuussa myös kavereiden tekemisistä asunnossaan. Nuorelle lienee syytä myös korostaa, että taloyhtiön sääntöjen rikkomisesta aiheutuu ikäviä seurauksia.

Yhdessä voisi kokoontua pohtimaan myös sitä, miten nuorelle saadaan mielekästä toimintaa elämää rytmittämään. Erityistä huomiota tulisi kiinnittää niiden nuorten arkeen, joille koulutus ei näyttäydy ajankohtaisena ja realistisena vaihtoehtona, esimerkiksi ontuvan elämänhallinnan tai päihdeongelman vuoksi. Saataisiinko nuori sitoutumaan vaikkapa vertaistukiryhmään? Tutkimustulostemme mukaan nuoret kokivat oppisopimuskoulutuksen hyvänä vaihtoehtona, jopa parhaana. Oppisopimuskoulutus on kuitenkin voimakasta sitoutumista vaativa ja nuoren voimavaroja ennen koulutuksen aloittamista tulisi arvioida. Voisi myös pohtia yhdessä keinoja nuoren sitouttamiseksi koulutukseen.

8.4 Lastensuojelun tukiasunnosta poismuutto

Haastatelluilla nuorilla lastensuojelun tukiasunnosta poismuuton syyt vaihtelivat. Jälkihuollon päätyminen nuoren täyttäessä 21 vuotta, oli syynä osalla nuorista. Osalla nuorista muuton syynä taas oli asumisen epäonnistuminen ja siitä seurannut häätö. Siinä mielessä kaikkien nuorten asuminen voidaan katsoa epäonnistuneeksi, että 21-vuotiaana muuttaneet haastateltavat eivät saaneet suositusta Helsingin kaupungin asuntoon tai itsenäinen asuminen ei onnistunut. Kujanpää (2007) on myös tutkinut lastensuojelun tukiasunnosta poismuuttovaihetta. Kujanpään (2007) tutkimustuloksia ei kuitenkaan voida verrata tämän tutkimuksen tuloksiin, koska ne poikkeavat niin ratkaisevasti. Kujanpään (2007, 85) tutkimuksessa kaikki nuoret muuttivat omaan vuokra-asuntoon lastensuojelun tukiasunnosta, kun taas tutkimusjoukkomme nuoret jäivät vaille vakinaista asuntoa, yhtä lukuun ottamatta. Haastatellut nuoret kertoivat muuttaneensa joko sukulaisen luokse tai omaan asuntoon. Asunnottomuuden jatkuessa nuoret kertoivat majoituspaikkansa vaihtuneen. Keskimäärin nuorilla oli ollut kaksi majoituspaikkaa asunnottomuuden aikana haastatteluhetkeen mennessä.

8.4.1 Oman vastuun tunnistaminen

Haastatteluissa nuorilta kysyttiin, oliko heidän mielestään näin jälkikäteen katsottuna asioita, joita olisi voinut tehdä toisin. Tällä kysymyksellä pyrittiin saamaan vastauksia siihen, miten nuoret mielsivät oman vastuunsa asumisen epäonnistumiseen. Aineiston pohjalta voidaan sanoa, että nuoret tunnistivat oman toimintansa seuraukset. Eräs nuo-

ri koki saaneensa aiheettoman häädön joutuessaan naapureidensa silmätikuksi. Näin ollen nuori ei kokenut, että oman toiminnan muutokseen olisi ollut tarvetta.

”Sain vaan fudut siitä kämpästä ihan ihme syystä”

Kaveripiirillä ja päihteiden käytöllä näyttää tämän aineiston valossa olevan voimakas merkitys asunnon menetykseen. Aiheutuneesta häiriökäyttäytymisestä seurasi varoituksia. Seuraavissa sitaateissa nuoret pohtivat, mitä olisi pitänyt tehdä toisin ja omaa vastuutaan tapahtumien kulkuun:

”Olla päästämättä sinne yhtäkään semmost tietynlaista kaverii...niiku tietynlaista tuttu tai kaverii, tai yhtäkään tutun tuttu...Niinku varsinkaan humala tai päihde tai jommas kummas tai kummassakin...Siin mä tunnen et tuli töpättyä, et mä laskin sinne ihmisii ylipäätään, niin siin mä oon tehny ison virheen”

”sain sen asunnon, minkä mä sit tietenkä tyrin, mistä mulle just varotettiin et älä ota sinne kavereita asuu ja sit mä tein sen ja sit kävi miten kävi....”

”ne vuokrat olis pitäny hoitaa kunnolla ja pyytää enemmän apua lastulta”

8.4.2 Poismuuttovaiheessa saatu tuki

Helsingin ja pääkaupunkiseudun asuntotilanteen huomioon ottaen suosituksen saannin merkitys on korostunut entisestään. Kauppalehti Presson 22.9.2007 artikkelin mukaan esimerkiksi Helsingin kaupungin vuokra-asuntoihin on vuosien jonot. Viime vuonna kaupungin vuokra-asuntotoimistoon saapui noin 50 asuntohakemusta kuukaudessa, mutta luku on tänä vuonna tuplaantunut. Huomattavaa on myös se, että pelkästään kiireellisiä hakemusia on kertynyt jonoon yli 10 000. (Savaspuro 2007.) Haastattelemamme nuoret kertoivat pääasiassa hakeneensa vuokra-asuntoa juuri Helsingin kaupungilta. Osa nuorista kertoi hakeneensa asuntoa myös Satolta ja yksityisiltä vuokra-markkinoilta. Maksuhäiriömerkintä ja maksamattomat vuokravelat voivat kuitenkin olla asunnon saannin esteenä jatkossa. Jotkut haastatelluista nuorista uskoivat voivansa järjestää asunnon itsekin, mutta kokivat omassa elämäntilanteessaan olevan asumista vaikeuttavia tekijöitä. Näitä olivat esimerkiksi tulossa oleva vankeusrangaistus tai hoitoa vaativa päihdeongelma.

Oletuksenamme oli, että takuuvuokrat saattaisivat vaikeuttaa tai olla esteenä nuoren asunnon hankinnalle. Nuorten kertomuksista tuli kuitenkin esiin se, etteivät nuoret kokeneet takuuvuokria ongelmana, vaan uskoivat niiden järjestyvän sosiaaliviraston taholta. Eri asia on kuitenkin se, kuinka vuokranantajat suhtautuvat sosiaaliviraston asiakkaisiin vuokralaisina. Toisinaan tämäkin voi olla esteenä asunnon vuokrasuhteen aloittamiselle.

Haastatellut nuoret eivät olleet saaneet tai pyytäneet apua uuden asunnon etsimiseen ja hakemiseen lastensuojelun jälkihuollon erityispalveluilta. Toisaalta aineistosta ei selkeästi ilmene, olivatko nuoret enää ikänsä puolesta oikeutettuja jälkihuoltoon uutta asuntoa hakiessaan. Nuoret jäivät siis yksin täyttämään asuntohakemuksia ja yksin asuntojonoihin.

Myös nuorten tiedot siitä, missä toimistossa heidän tulisi jatkossa asioida lastensuojelun tukiasunnosta poismuuton jälkeen, vaihtelivat. Osa haastatelluista nuorista tiesi asiointitahon, mutta osa ei tiennyt tai ei muistanut asiaa. Huomattavaa on se, että jos nuori oli poismuuton aikana laitoshoidossa, tieto ei välttämättä tavoittanut nuorta.

” Se meni kyl niin hämäräks se homma, et en tienny niinku siit suoralta kädeltä...jotenki vaan ei niinku onnistunu tai silleen niinku meni monen mutkan kautta, et mun täytyi kysyy niinku mun (sukulaiselta) neuvoo.”

Autin & Soppelan (2007) raportissa on esitetty kritiikkiä sosiaalityöntekijöiden tavoittamisen vaikeudesta. Toisinaan työntekijöitä ei tavoiteta laisinkaan, asiakkaan soittopyyntöihin ei vastata eikä asiakkaaseen oteta yhteyttä myöskään puhelimitse asioiden selvittämiseksi. Asiakas ei pääse tapaamaan henkilökohtaisesti työntekijää vaikka haluaisi. (Autti & Soppela 2007, 6, 21.) Tämä kuulostaa todella karulta, mutta aineistostamme nousi esiin tapaus, jossa nuori tiesi missä hänen tulisi asioida jatkossa, mutta ei saanut sosiaalityöntekijään yhteyttä.

”Et kyl mä oon laittanu hakemuksia aina silloin tällön et mä haluaisin tava ta mun sossu, mut ei sieltä oo tullu mitään ilmoituksia takasin”

Varsinaisen muuton käytännön järjestelyissä nuoret kertoivat saaneensa apua, niin lastensuojelun jälkihuollon erityispalveluilta kuin omalta tukiverkostoltaan. Kaikille nuo-

rille oli oman näkemyksensä mukaan tarjottu apua lastensuojelun jälkihuollon puolelta. Useimmiten muuttokuljetus ja muuttomiehet sekä varasto tavaroille oli järjestetty lastensuojelun jälkihuollon erityispalveluiden toimesta. Nuoret kertoivatkin, että oma työntekijä oli ollut usein mukana muutossa. Eräs haastatelluista nuorista ei osannut sanoa, oliko lastensuojelun tukipalveluyksikön työntekijä ollut mukana muutossa. Voitaneen olettaa ettei näin ollut, sillä nuori kertoi tavaroidensa kadonneen muuton yhteydessä. Nuoret kertoivat saaneensa apua myös omalta tukiverkostoltaan, kuten sukulaisilta ja kavereilta. Konkreettista apua oli saatu kavereilta asunnon siivoamiseen ja tavaroiden kuljetukseen.

8.5 Kokemuksia asunnottomien sosiaalitoimistossa asioinnista

Haastatteluiden perusteella nuorten kokemukset asunnottomien sosiaalitoimistossa asioinnista ovat hyvin samansuuntaisia. Ylipäättään nuoret kokivat asunnottomien sosiaalitoimistossa asiointin hyvänä asiana. Nuoret kokivat asiointin toimivana, joskin nuorten kommentteista välittyi neutraali kuva, mikä ilmenee nuorten sitaateista:

”No, mikäs siin. Se on vaan, ainut siin on vaan se haittapuoli et se on niin pitkällä”

”Mun mielestä se on ihan ok...se on ihan hyvin toiminut mulla ainakin...niin et se on ihan jees...”

Nuoret kokivat saavansa apua asioidensa hoitoon työntekijöiltä, joita myös kuvattiin mukaviksi ja asiantunteviksi. Ongelmat asiointissa nuoret kokivat johtuneen lähinnä omasta asenteestaan ja väsymisestään sosiaalivirastossa asiointiin yleisesti. Nuoret kertoivat työntekijöiden vaihtuneen usein, niin asunnottomien sosiaalitoimistossa kuin muissakin käyttämässään sosiaalipalveluissa.

8.6 Kehitysehdotuksia poismuuttovaiheesta

Helsingissä kaupungin vuokra-asunnon saanti ilman suositusta on heikentynyt entisestään. Nuorille tulisikin mielestämme painottaa suosituksen saannin tärkeyttä asumisen aikana. Vaikka suositusta ei voitaisikaan nuorelle kirjoittaa, olisi suositeltavaa että asuntohakemusten ja tarvittavien liitteiden hankinnassa autettaisiin nuorta. Nuoren kanssa voisi myös miettiä muitakin asunnon hakukanavia kuin Helsingin kaupungin

vuokra-asunnot. Mikäli nuoren asumisvalmiuksissa on puutteita tuetun asumisen loppupuolellakin, voisi nuoren harkittavaksi antaa tietoa tuetun asumisen vaihtoehtoista. Voisiko nuoren tarpeita vastata esimerkiksi Nuorisotasuntoliiton kevyesti tuettu asuminen?

Tutkimustulostemme mukaan nuoret eivät välttämättä olleet selvillä siitä, missä heidän kuuluisi asioida jatkossa. Olisikin hyvä varmistaa, että nuori tietää asiointitahon, jotta asiointi jatkuisi ilman katkoksia. Erityisesti asunnottomaksi jäävien nuorten elämäntilanne voi olla haasteellinen, ja jo uuden työntekijän kohtaaminen ja viraston sijainnin selvittäminen voi olla nuorelle ylitsepääsemätön tehtävä. Olisiko mahdollista että nuoren kanssa käytäisiin yhdessä tapaamassa uutta työntekijää? Saattaen vaihto kädestä pitäen voisi olla paikallaan, ainakin niiden nuorten kohdalla, joiden asuminen on loppunut häättöpäätökseen. Häättö kielii tutkimustulostemme mukaan moninaisista elämäntilanteiden vaikeuksista. Tutkimustulostemme perusteella sosiaaliviranomaisten mukana olo poismuuttotilanteessa varmistaa sen, että nuoren tavarat säilyvät muutossa. Aineistomme valossa nuorten itsensä järjestämissä muutoissa tavarat katosivat.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen keskeiset tulokset on jaoteltu asumisen onnistumista edistäviin ja estäviin tekijöihin. Näihin tekijöihin tulee kiinnittää huomiota, jotta lastensuojelun tukiasumisen aikana voidaan ennaltaehkäistä asunnottomuutta. Lastensuojelun tukiasunnosta poismuuttoa on myös tarkasteltu asunnottomuuden ennaltaehkäisy näkökulmasta. Nuoren asumisen onnistumista edistäviksi tekijöiksi nousi tässä tutkimuksessa: nuoren kyky vastaanottaa tukea, tuen kohdentuminen nuoren tarpeisiin, tieto tuen olemassaolosta, taloyhtiön sääntöjen noudattaminen ja rutiinien ja päivärytmien olemassaolo.

Jälkihuollossa keskeisenä toimijana on nuori itse ja täysi-ikäisenä nuori vastaa päätöksistään. Voisikin miettiä, toimisiko jälkihuollon päättymiskärajan nostaminen asunnottomuutta ennaltaehkäisevänä tekijänä. Päätyykö jälkihuolto juuri silloin, kun nuoren ulkopuolisen tuen vastaanotto valmius olisi herkimmillään? Tutkimuksemme nousi esiin nuorten kokemuksia juuri siitä, etteivät nuoret välttämättä osanneet hyödyntää saamaansa tukea lastensuojelun tukiasumisen aikana. Pohdimmekin houkuttiko nuoria yksin asumisen vapaus, mutta siihen liittyvä vastuu ei niinkään. Kuinka paljon poliittista tahtoa ja resurssien lisäystä tarvittaisiin jälkihuollon ikärajan korottamiseksi esimerkiksi 25-vuoteen?

Jälkihuollon aikana tarjottavan tuen lähtökohtana on jokaisen nuoren yksilölliset tarpeet. Tuen määrä ja laatu tulisikin räätälöidä vastaamaan kunkin nuoren tarpeita. Jotta nuorta voitaisiin tukea hänen palvelutarpeestaan lähtien, tarvitaan kuitenkin riittävästi resursseja sen toteuttamiseksi. Herääkin kysymys siitä, kuinka hyvin nuoren tarpeet voidaan huomioida niukkojen resurssien ja kustannusajattelun maailmassa? Yhteiskunnassa onkin jatkuva keskustelu sosiaali- ja terveystoimen budjettien alimitoituksesta. Poliittista tahoa ja sen myötä taloudellisia resursseja tulisi löytyä myös jälkihuoltotyöhön riittävästi.

Tutkimustuloksistamme tuli esiin nuoren asumisen onnistumista edistävänä tekijänä päivärytmi ja mielekäs toiminta arjessa. Päivärytmin saamiseksi tulisi olla jotain nuorelle mielekästä toimintaa, jonka avulla löytää rytmiä elämään ja harjoitella sitoutumista. Arkea rytmittävää toimintaa voisi pohtia monesta eri näkökulmasta. Koulutus on vain yksi vaihtoehto muiden joukossa. Mutta koulutusta painotetaan, koska sillä on yhteiskunnassa korostunut asema työelämän portin avaajana. Sitoutumisasteen ja koulutusvalmiuden arviointi tulisi tehdä huolellisesti, sillä keskeytyneet koulutusyritykset tulevat yhteiskunnalle kalliiksi. Olisikin hyvä ideoida nuorten kanssa yhdessä muutakin toimintaa arkeen kuin koulutus tai työ. Yhteiskunnassa onkin herännyt keskustelua siitä, ettei kaikilla nuorilla ole valmiuksia saattaa loppuun monivuotista koulutusta. Koulutusraken-teisiin haetaan kevennettyjä vaihtoehtoja, jotta kaikki nuoret saataisiin työelämään työvoimapulan uhkan leijussa. Erityisesti ammatillista koulutusta yritetään kehittää räätälöidynpään suuntaan.

Nuoren asumisen onnistumista estäviksi tekijöiksi nousi tässä tutkimuksessa: nuoren avuttomuus asioiden hoitamisessa, päihteiden käyttö sekä kyvyttömyys oman kodin rajojen valvontaan. Vaikeuksia ilmeni nuorilla kodin turvaamisessa ja kavereiden asuttaminen aiheutti moninaisia ongelmia.

Suomen sosiaaliturvajärjestelmästä on herännyt mediassa laajaa keskustelua. Byrokratian ja joustamattomien palvelurakenteiden tähden asiakas on usein hukassa. Sosiaaliturvajärjestelmän asiakasystävällisyyttä ei suotta ole kritisoitu. Hakemusten selko-kielisyydessä olisi yhä parantamisen varaa ja tarvittavien liitteiden määrä on asiakkaan näkökulmasta usein mahdoton. Myös henkilötietolaki antaa viitekehyksen eri instituutioiden väliselle tiedon vaihdolle, mikä osaltaan tekee asioinnista työläämpää asiakkaan näkökulmasta. Myös Autin ja Soppelan (2007) raportissa on kritisoitu sosiaaliturvajärjestelmän pirstaloituneisuutta ja monimutkaisuutta asiakkaan kannalta. Järjestelmän

kankeutta on kritisoitu erityisesti viimesijaisen toimeentulotuen osalta, sillä se ei ota riittävästi huomioon asiakkaan elämäntilannetta. Myös tutkimuksessamme nousi esiin se, että nuoret kokivat etuuksien hakemiseen liittyvän paperityön raskaana ja hankalana prosessina, josta on vaikea selviytyä itsenäisesti. Sosiaaliturvaa ja hakemiskäytänteitä tulisikin kehittää ensisijaisesti asiakkaan näkökulmasta käsin.

Päihteiden käyttö näyttäytyi tässä tutkielmassa suurimpana yksittäisenä syynä asumisen epäonnistumiseen. Akuutti päihdeongelma vaikuttaa kokonaisvaltaisesti nuoren elämään, arkeen ja toimintakykyyn. Päihdeongelmallisille nuorille tulisikin miettiä räätälöityjä asumispalveluita, joilla saadaan nuori onnistumaan asumisessaan. Räätälöidyillä palveluilla voitaisiin ennaltaehkäistä häätöjä ja asunnottomaksi joutumista. Päihdehoitoon ohjaus on varmasti työntekijöiden näkökulmasta yksi haastavimmista tehtävistä. Yhtenäinen päihdehoitoon ohjausstrategia tukee työntekijää tässä tehtävässä. Päihdehoitoon ohjauksessa nuoren oma valmius päihdehoitoon on keskeisessä asemassa. Suomessa päihdehoitoon pääseminen ei ole mutkatonta, sillä hoitoon pääsyn kriteerit eri yksiköissä on tarkoin määritelty. Yksiköiden erikoistuminen alkoholi- tai huumeongelmien hoitoon voi johtaa asiakkaan pompotteluun. Tilanne on erityisen haastava niille asiakkaille, joilla on riippuvuus useasta eri päihteestä. Myös kaksoisdiagnoosi vaikeuttaa asiakkaan hoitoon pääsyä, koska hoitoa tarjoavilla tahoilla on tarkat hoitoonpääsykriteerit. Myös hoitoon jonottaminen voi sammuttaa asiakkaan motivaation. Keskustelua on herättänyt myös se, miten erilaisten asiakkaiden hoitotarpeisiin pystyttäisiin vastaamaan.

Nuoren kyvyttömyys oman kodin rajojen valvontaan nousi tässä tutkimuksessa asumisen onnistumista estäväksi tekijäksi. Kaveripiirin merkitys nuorten aikuisten elämässä on voimakas. Kaveripiiri voi olla voimavara ja tuen lähde, mutta tässä tutkimuksessa se sai myös toisenlaisia merkityksiä ja kavereiden vaikutus nuorten elämään ei lähtökohdaisesti ollut positiivinen. Kaveripiiri ja päihteiden käyttö kietoutuivat tämän tutkimuksen valossa voimakkaasti yhteen. Kodin turvaamisen vaikeus tuli myös tutkimustuloksissa esiin. Pitkäaikaisen asunnottomuuden poistamiseksi asetettu työryhmä toi raportissaan (HS 18.10.2007) esiin asuntoloiden korvaamisen kerrostaloyksiöillä, jossa olisi jonkin asteinen ympärivuorokautinen valvonta (Oksanen 2007). Jonkin asteinen valvonta voisi auttaa myös nuoria kodin turvaamisessa, mutta se on mielestämme eettisesti arveluttavaa. Valvottu asuminen toki estäisi asunnottomien kavereiden asuttamisen ja osaltaan helpottaisi taloyhtiön sääntöjen noudattamista. Jäimme kuitenkin pohtimaan aja-

tusta valvonnasta. Miten ympärivuorokautinen valvonta toteutettaisiin käytännössä loukkaamatta asukkaiden itsemääräämisoikeutta ja yksityisyyden suojaa?

Lastensuojelun tukiasunnosta poismuuttovaihe ilmeni tässä tutkimuksessa sekavana ja haastavana tilanteena. Tässä vaiheessa suurin osa haastatelluista nuorista ajautui asunnottomuuden marginaaliin. Muuttovaiheessa nuoret saivat tukea lähinnä muuton käytännönjärjestelyissä. Sen sijaan uuden asunnon hakemiseen ja asioinnin aloittamiseen seuraavassa sosiaalipalvelussa nuoret eivät saaneet tukea. Lastensuojelun tukiasunnoissa nuorille tarjotaan mahdollisuutta itse irtisanoutua häätömerkinnän välttämiseksi. Tämä ei kuitenkaan tullut haastatteluissa esiin eikä erikseen kysyty. Olisikin ollut mielenkiintoista tietää, tarjottiinko haastatelluille nuorille kuitenkin tätä mahdollisuutta?

Lastensuojeluasiakkaina tutkimukseen osallistuneet nuoret ovat todennäköisesti asioineet elämänsä aikana monen eri viranomaistahon kanssa. Yhteiskunnan rakenteita ja sosiaalihuollon toimintamalleja voisikin pyrkiä muuttamaan siten, että nuori pystyisi toimimaan samojen työntekijöiden kanssa koko lastensuojeluprosessin ajan. Nuorelle tulisikin rakentaa polku lastensuojelusta aikuisuuteen yli sektorirajojen. Tällä hetkellä nuorten työntekijät vaihtuvat siirtymävaiheissa: laitoksesta tukiasumiseen siirryttäessä ja tukiasumisesta seuraavaan sosiaalipalveluun siirryttäessä. Luottamuksellisen suhteen kehittymisen kannalta käytäntö, jossa työntekijät vaihtuvat, on asiakkaan kannalta ongelmallinen. Nuoren näkökulmasta voi olla turhauttavaa aloittaa suhteen luominen ja elämäntilanteen kertaaminen aina alusta.

Tutkimustuloksistamme ilmeni, ettei nuorille ollut aina selvää missä heidän jatkossa tulisi asioida lastensuojelun tukiasumisen jälkeen. Nuoren tiedottamiseen olisikin syytä kiinnittää erityistä huomiota, jotta asiointi jatkuisi katkoksetta. Asiointikatkoksten aikana asiakkaan tilanne ja ongelmat voivat kärjistyä entisestään. Palveluiden piiriin ohjautumattomuuden syitä olisi hyvä tutkia, vaikka aihe onkin haasteellinen tutkimusjoukon tavoittamisen ja osallistumishalukkuuden kannalta. Tämä tutkimusaihe voisi tarjota kiinnostavaa informaatiota palvelujärjestelmien hauraista kohdista ja asiakkaita palvelemattomista rakenteista asiakkaan näkökulmasta.

Pääkaupunkiseudun asuntotilanne ja myös asunnottomuus ovat herättäneet laajaa keskustelua. Lähes päivittäin esimerkiksi Helsingin Sanomissa on asumista koskevia artikkeleita ja puheenvuoroja. Kriittisiä kannanottoja on erityisesti asuntotuotannon jäl-

keen jäämisestä ja asumisen kalleudesta pääkaupunkiseudulla. Poliittisella tahtotilalla on voimakkaasti vaikutusta siihen, mihin suuntaan tilanne tulevaisuudessa pääkaupunkiseudulla kehittyy.

Pitkäaikaisen asunnottomuuden ratkaisemiseksi perustetun työryhmän raportin (HS 18.10.2007) mukaan jokaisella tulisi olla ”oikeus oveen, jossa lukee oma nimi”. Raportin mukaan ihmiselle tulee ensin hankkia asunto, jonka jälkeen hänen muita ongelmiaan voidaan lähteä hoitamaan. Työryhmän mielestä ihmisille ei myöskään tulisi antaa häätöjä kodeistaan, sillä se tulee yhteiskunnalle liian kalliiksi. Pitkäaikaisasunnottomuuden ennaltaehkäisemiseksi raportissa ehdotetaan myös 600 nuorisoasunnon rakentamista pääkaupunkiseudulle. (Oksanen 2007.)

Asunnottomuutta voidaankin pitää syrjäytymisen äärimmäisenä muotona. Syrjäytymisen ennaltaehkäisemistä korostetaan kyllä poliittisessa keskustelussa, mutta resurssija ennaltaehkäisyyn sosiaalityössä ei tunnu riittävän. Taloudellinen katsantokanta on valitettavasti yhteiskunnassamme korostuneessa asemassa muiden asioiden, kuten inhimillisyyden, kustannuksella. Nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn panostaminen on viisasta, olipa näkökulma mikä tahansa. Nykyinen linjaus, jossa erityistä huomiota kiinnitetään nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn, on viisas jo taloudellisesta näkökulmasta. Yhden nuoren syrjäytyminen työelämästä maksaa yhteiskunnalle yli miljoona euroa, suurelta osin menetettyinä verotuloina (Siivonen 2007).

LÄHTEET

- Alasuutari, P. 1999. Laadullinen tutkimus. 3. uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.
- Autti, L. & Soppela, M - T. 2007. Asiakkaan asialla - mitä asiakkaat kertovat yhteydenotoillaan? Selvitys Helsingin sosiaaliasiamiesten toiminnasta vuonna 2006. Helsinki 7.5.2007.
- Granfelt, R. 1998. Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 702.
- Hannikainen, K. & Kärkkäinen, S - L. 1997. Nuorten syrjäytymisen ja asunnottomuuden riskit nyky-suomessa. Helsinki: Stakes, aiheita 26/1997.
- Hannikainen-Ingman, K. 1998. Oman oven kahvassa vai hätäavun varassa? Vertaileva tutkimus asunnottomien mahdollisuuksista saada asunto Suomessa, Ruotsissa, Saksassa, Iso-Britanniassa ja Kreikassa. Helsinki: Stakes, aiheita 43/1998.
- Hassi-Nuorluoto, L. 2000. Asunnottomuus viranomaistulkinnossa. Teoksessa Heikkilä, M. & Karjalainen, J. (toim.) Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros. Helsinki: Gaudeamus.
- Heikkilä, M. 2000. Syrjäytymisen tutkimus 1990- luvulla. Teoksessa Heikkilä, M. & Karjalainen, J. (toim.) Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros. Helsinki: Gaudeamus.
- Helne, T. & Karisto, A. 1993. Syrjäytymisen ongelma. Teoksessa Riihinen, O. (toim.) Sosiaalipolitiikka 2017 – Näkökulmia suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen ja tulevaisuuteen. Juva: WSOY.
- Helsingissä kehitetään asunnottomien sosiaalipalveluja. 2007. [WWW-dokumentti]. <<http://www.socca.fi/asunnottomuus/helsinki.htm>>. (Luettu 11.4.2007).
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 1993. Teemahaastattelu. 6.painos. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. 10., osin uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Hänninen, J. 2007. Tuhannet jäävät ilman vakuutusta maksuhäiriöiden takia. Helsingin Sanomat 14.6.2007, talous, B 7.
- Irjala, M. 2007. Jälkihuolto ontuu lastensuojelussa. Helsingin Sanomat 3.7.2007, vieraskynä, A 2.
- Jahnukainen, M. 2004. Koulukodin jälkeen. Vuosina 1996 ja 2000 kotiutettujen nuorten yhteiskuntaan jäsentymisen ja riskikäyttäytymisen kasautuminen. Teoksessa Jahnukainen, M., Kekoni, T. & Pösö, T. (toim.) Nuoruus ja koulukoti. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 43.
- Jokinen, R. 2007. ”Neljä viisasta” etsivät ratkaisua asunnottomuuteen. Helsingin Sanomat 22.5.2007, kaupunki, A 11.
- Järvinen, T. & Jahnukainen, M. 2001. Kuka meistä onkaan syrjäytynyt? – marginalisaation ja syrjäytymisen käsitteellistä tarkastelua. Teoksessa Suutari, M. (toim.) Vallatto-

mat marginaalit – yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 20.

Kaikkonen, R. 2007. Vain 13 prosenttia saa vuokra-asunnon Helsingiltä. Helsingin Sanomat 3.3.2007, kaupunki, A 17.

Kivistö, J. 2006. ”Missä mä olisin muuten?” - Nuorten kokemukset lastensuojelusta ja muista viranomaispalveluista. Ammatillinen lisensiaattitutkielma. Turun yliopisto.

Kokkonen, P. 2005. Lastensuojelun jälkihuolto – ponnahtuslauta itsenäiseen aikuisuuteen? Pro gradu-tutkielma. Helsingin yliopisto.

Korhonen, A. (toim.) 2005. Lastensuojelun tukihenkilön käsikirja. Erityishuoltojärjestöjen liitto EHJÄ ry. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Korhonen, E. 2002. Asunnottomuus Helsingissä. Tutkimuksia 2002:4. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.

Kotikuntalaki 11.3.1994/201.

Kujanpää, R. 2007. ”Lastu on hyvä juttu” – Jälkihuoltoon nuorten kokemuksia siirtymävaiheista heidän muuttaessaan lastun tukiasuntoon ja sieltä pois. Pro gradu-tutkielma. Helsingin yliopisto.

Kyngäs, M. 2000. Vankeus miehen elämänsäkelussa – tutkimus nuorena rikoksentekijänä vankilaan tuomittujen miesten lapsuudesta, vankeusajasta ja vankeuden jälkeisestä elämästä. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Laaksonen, S. (toim.) 2004. Jälkihuolto-opas. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 17. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto ry.

Lastensuojelulaki 5.8.1983/683.

Lastensuojelun asumispalvelut. Helsingin kaupunki, sosiaalivirasto. Lastensuojelun jälkihuollon erityispalvelut. Esite.

Moisio, T. 2007. Vuokratuura: Vuokrat nousivat kesällä poikkeuksellisen nopeasti. Helsingin Sanomat 1.9.2007, kaupunki, A 17.

Oksanen, K. 2007. Työryhmä: Pitkäaikaisasunnottomien asuntoloista pyrittävä eroon. Helsingin Sanomat 18.10.2007, kaupunki, A 12.

”Pienin askelin, tuhansin teoin”, Kumppanina Kentällä - ohjelma. Esite.

Pitkänen, S & Kaakinen, J. 2004. Rajattomat mahdollisuudet – esiselvitys pääkaupunkiseudun asunnottomien tuki- ja palveluasumisen kehittämissuunnitelmaa (2005 - 2007) varten. Helsinki: Ympäristöministeriön moniste 141. [WWW-dokumentti]. <<http://www.socca.fi/asunnottomuus/kirjasto.htm>>. (Luettu 13.4.2007).

Salmela, T. 1997. Asiakaspalautteen haaste – menetelmiä ja esimerkkejä. Stakes, op-paita 32.

Savaspuro, M. 2007. Lisää asuntoja, ministeri Vapaavuori! Kauppalehti Presso 22.9.2007, numero 38, 30-33.

Siivonen, R. 2007. Syrjäytymisen hinta. Helsingin Sanomat 26.8.2007, sunnuntai, D 3.

Tuori, K. 2004. Sosiaalioikeus. 3. uudistettu painos. Porvoo: WS BOOKWELL OY.

Julkaisemattomat lähteet:

Helsingin kaupungin sosiaalivirasto 2005. Asunnottomuus Helsingissä visiovuonna 2010. Kehittämispäivän muistiinpanot 1.12.2006.

Helsingin kaupungin sosiaalivirasto 2006. Asunnottomien sosiaalipalveluiden sisäisen työnjaon uudelleen organisointi. Työryhmän loppuraportti 2006.

Leino, T., Peltonen, S. & Ristimäki, K. 2005. Lastensuojelun tukiasuntoyksikkö. Toimintakertomus 2005. Sosiaalivirasto, Helsingin kaupunki.

Rainivaara, J. & Kankaanpää, T. 2006. Helsingin Kaupungin sosiaalivirasto, lastensuojelun jälkihuollon erityispalvelut, lastensuojelun tukiasunnot. Perehdytys: lastun asiakkuus. Päivitetty 5.12.2006. Helsinki.

Tiikkainen R. 2006. Opiskelijatiedote 2/2006. Kumppanina Kentällä - yhteistyöohjelma. Laurea - ammattikorkeakoulu. Vantaa: hankeinfo 29.9.2006.

LIITTEET

Liite 1 Saatekirje	63
Liite 2 Teemahaastattelurunko.....	64
Liite 3 Tutkimuslupa.....	65

HE!!!!!!

Nyt sinulla on mahdollisuus kertoa mielipiteesi! Teemme opinnäytetyötä nuorten tuetusta asumisesta. Kokemuksesi on meille tärkeää! Kerro meille: Millaista tukea olet asumiseesi saanut? Onko tuki ollut mielestäsi riittävää vai liian vähäistä? Millaista tukea olisit toivonut?

Kokemuksistasi voit kertoa meille haastattelun aikana, pienen tarjoilun merkeissä. Haastattelu nauhoitetaan suostumuksellasi. HAASTATTELU ON EHDOTTOMAN LUOTTAMUKSELLINEN, eikä vaikuta asiointiisi missään sosiaaliviraston palveluissa. Haastattelu tehdään touko – kesäkuun 2007 aikana, Sinulle parhaiten sopivana ajankohtana. Voimme tulla tapaamaan Sinua myös assoon asiointisi yhteydessä.

Olemme viimeisen vuoden sosionomi-opiskelijoita Tikkurilan Laureasta ja olemme siis tekemässä opinnäytetyötä. Aiheenamme on selvittää nuorten kokemuksia jälkihuollon tukiasumisesta. Annathan puhelnummerosi sosiaalityöntekijällesi, niin otamme sinuun yhteyttä puhelimitse, jotta voimme sopia tarkemman haastatteluajan. Mikäli numerosi on lähiaikoina muuttunut tai sinua on hankala tavoittaa, voit ottaa yhteyttä myös meihin.

Tapaamista odotellessa

Merja Kallinki & Eeva Räsänen
puh.   puh.

Teemahaastattelurunko

1. Tausta

Ikä:

Sukupuoli:

Asunnottomuuden kesto:

Sijaisperhe / laitossijoitus?

2. Asumisen tuki

- Muutitko soluun/ tukiperhe- asuntoon /yksiöön?
- Millaisia odotuksia sinulla oli itsenäisestä asumisesta?
- Miten todellisuus vastasi odotuksiin? mikä helppoa? mikä yllättävää?
- Millaista tukea sait asumiseen? (Taloudellista tukea? Alku avustus? Apua asioiden hoitamiseen, hakemukset, virasto asiointi, pankki? Kotityöt? Henkinen tuki, ”kahvi-kaveri”?)
- Oliko tuki mielestäsi hyödyllistä?
- Minkälaista tukea olisit toivonut?
- Ongelmatilanteessa, tiesitkö kenen puoleen kääntyä? Koitko saavasi apua?

3. Pois muutto lastensuojelun tukiasunnosta

- Miksi muutit pois?
- Saitko apua ja tukea uuden asunnon hakemiseen? Mistä/ Keneltä?
- Mihin muutit? Mistä hait uutta asuntoa? Miten uusi asunto löytyi vai löytyikö?
- Saitko apua ja tukea muuttotilanteessa? Keneltä? (Ystävät, vanhemmat, sukulaiset, viranomaiset?)
- Millaista tukea olisit toivonut muuttotilanteessa?
- Tiesitkö missä sosiaalitoimistossa sinun tulisi jatkossa asioida?

4. Nykytilanne

- Nyt jälkikäteen katsottuna, olisitko voinut tehdä joitain asioita toisin? Jos niin mitä olisit tehnyt toisin?
- Jos nyt saisit asunnon, osaisitko hoitaa asumiseen liittyvät asiat? (Kotityöt, vuokran ja laskujen maksut, virasto asioinnit, taloyhtiön säännöt?)
- Koetko tarvitsevasi tukea tulevaisuudessa asumiseen?
- Onko elämäntilanteessasi nyt jotain tekijöitä, jotka saattavat hankaloittaa tulevaa asumistasi? (Taloudellinen tilanne, velat, luottotietomerkinnot mielenterveys, päihteet, päivärytmi, kaveripiiri, hädät ym.?)
- Missä asustelet tällä hetkellä?
- Millainen tukiverkosto sinulla on tällä hetkellä elämässäsi? (Ystävät, kaverit, sukulaiset, viranomaiset?)
- Millaisena koet asioinnin assossa?
- Tulevaisuudensuunnitelmasi?

Helsingin kaupunki
Sosiaalivirasto

Helsingfors stad
Socialverket

**TUTKIMUSLUPA-
HAKEMUS**

**ANSÖKAN OM
TILLSTÄND FÖR
UNDERSÖKNING**

6

<p>13 PÄÄTÖS BESLUT</p>	<p>☒ 1 Tutkimuslupa myönnetään ~~seuraavien ehtojen~~ <i>Tillståndet för undersökning beviljas på följande villkor:</i> <i>Asiakas haastattelunakin</i></p> <p>☐ 2 Lupa tietojen saantiin salassa pidettävistä asiakirjoista ja henkilörekistereistä myönnetään sosiaaliviraston tutkimuksen yhteyshenkilön kanssa erikseen sovitussa laajuudessa. Käyttöoikeudet yksilöidään erikseen lomakkeella "Käyttöoikeus ja vaihtolositoumus", jonka saa internetin verkko-osoitteesta www.hel.fi/lomake/sosv/301/301-995.pdf</p> <p><i>Tillstånd att erhålla data ur sekretessbelagda dokument och personregister beviljas i den omfattning man separat avtalat om med undersökningens kontaktperson på socialverket. Nyttjanderätten specificeras skilt på blanketten "Käyttöoikeus ja vaihtolositoumus", som finns på webben www.hel.fi/lomake/sosv/301/301-995.pdf</i></p>		
<p>14 YHTEYS- HENKILÖ(T) SOSIAALI- VIRASTOSSA</p> <p>KONTAKT- PERSONER PÅ SOCIAL- VERKET</p>	<p>Nimi Namn Päivi Männistö</p>	<p>Virka-asema Tjänsteställning sosiaalityönteki jä</p>	<p>Puhelin Telefon 000 10 1000</p>
	<p>Nimi Namn</p>	<p>Virka-asema Tjänsteställning</p>	<p>Puhelin Telefon</p>
	<p>Nimi Namn</p>	<p>Virka-asema Tjänsteställning</p>	<p>Puhelin Telefon</p>
<p>15 PÄÄTÖKSEN- TEKIÄ BESLUTS- FATTARE</p>	<p>Päätöspäivämäärä Beslutsdatum 25.5.2007</p>	<p>Paätöksentekijän allekirjoitus, sen selvennys ja virka-asema Beslutsfattarens underskrift, namnförtydligande och tjänsteställning <i>HO - [Signature]</i></p>	
<p>16 PÄÄTÖKSEN JAKELU DISTRIBUTION AV BESLUTET</p>	<p>☒ Hakijalle ☒ Yhteyshenkilölle ☒ Kehittämispalveluun ☒ Muualle, mihin/kenelle <i>Anne Kuvaja</i></p> <p><i>Till sökanden Till kontaktpersonen Till utvecklingstjänsten Till övriga, vem</i></p>		
<p>17 LIITTEET BILAGOR</p>	<p><i>Tutkimussuunnitelma</i></p>		